

चांदोबा

ऑक्टोबर १९८७

२५
१९

Fullscreen

177

X

◀

▶

6

172

चांदोबा

ऑक्टोबर १९८७

★

अनुक्रमणिका

छपावक्रीय	...	७	फत्तेपूर धिकी	...	३५
चांदोबाच्या विविध वार्ता	...	९	पांदरा ससा	...	३९
कंव	...	१०	उत्तर रामायण	...	४३
राज-दर्शन	...	११	करोडपती	...	५१
नशिबाची परीक्षा	...	१६	बांगला-वाईट-७	...	५५
अग्नि द्वीप	...	१९	थोड्या वारस	...	६१
सेवकाचा सल्ला	...	२७	नैसर्गिक वास्तव्ये	...	६३
नकली किल्ली	...	३४	फोटो जोडमाचे वडाओढ	...	६५

★

एक प्रत : २-५०

वार्षिक वर्गणी : ३०-००

चांदोबा

संस्थापक : 'चांदोबाची'

संचालक : मापिरेड्डी

आफल्या देशाच्या कानाकोपऱ्यांतून वसलेल्या शाखांतल्या लोकांच्या समस्या काय असतात व त्या कशा प्रकारे दूर करता येतील-या गोष्टी समजून घेण्याची संधी राजधानीत राहून घासन करणाऱ्या अधिकाऱ्यांना बघविलच मिळते. अधिकारी या मानतीतले आपले कर्तव्य विसरून जातात व त्यामुळे काय परिणाम होतात याचे ज्ञान आपल्याला "राज-दर्शन" या गोष्टीद्वारे होऊ शकेल.

असर वाणी

उत्सव: रसराशिकेलेन, क्षय: गोडू व ह्रीतर: ।

मगिरेव महाभाष्यवर्णन, न तु कृष्ण: ।।

[केवळ उत्तम व्यक्तीच संकटे, हाता आणि दु:खाला अंधाने तोंड देऊ शकतात. सामान्य माणसांना हे शक्य नाही. घारेच्या बगलावर केवळ हिराच दिवू शकतो, मातीचे डेकूळ नाही.]

वर्ग : ३७ ऑक्टोबर १९८७ अंक : ४

एक प्रत : २-५० : : वार्षिक वर्गणी : ३०-००

प्रस्तुत आहे

मुलायम आणि रसाळ

थंडर
बबलगम

थंडर खूप मोठे फुगविला येणारे बबलगम

यंने एक वर्षेभर उत्सव

निताश

M/s :
S.S. International Private Limited
4B, Anna Salai (4th Floor), Madras 600 002.

Comcast/UM 028

बांदोबात

उडणाऱ्या अणुबांधणे

हुकूमत बालभावाच्या आवडत्यांच्या उपरोक्त अणुबांधणे केला जाणार आहे. या बांधणीचा हुकूम उडणाऱ्या पंख किंवा प्रविलर सारखी बांधणी बांधणे बांधणीची नव्हती. केवळ पुंनवीन बांधणीच्या आधारेच या बांधणी बांधणी.

३००० वर्षांपूर्वी जंगल

तमिळ विस्मयिकातल्या संघर्षित, जगातूनच पुरातन काळाच्या बळकटता मगार काळीच्या फलीकरीत बांधता नुकताच एक जंगल सापडला आहे. जंगल जंगल एक टन कळनाच्या या जंगलाच्या उपरोक्त नाविक लोक ३००० वर्षांपूर्वी करीत असत होते समजते.

उडणाऱ्या अणुबांधणे लवकरच

बांधणीचा हुकूम १९७० च्या आठवडा यांनी रंभाच्या लवकरच बांधणीचा उडणाऱ्या विस्मयिका. मीस येथारी नाविक लोकांनी ४० मिनिटेपर्यंत हे दृश्य मोठ्या बांधणीने पाहिले.

किस्म्यात सापडलेल्या सुवर्णमुद्रा

किस्म्यात जंगलच्या बांधणीची नावाच्या किस्म्यात १२ वर्षांचा एक मुलगा जंगल बांधत असताना त्याचा सुवर्णमुद्राही जंगलचा हुकूम सापडला. त्याने सावस्त्राव ही बांधणी पोलीस स्टेशनला कळवली. ही बांधणी किस्म्यात सावस्त्राव बांधणीचा बांधत आहे समजते.

पौराणिक कथा :

कथ

कथ मुनीचा पुत्र जेव्हा वाने गोमतीच्या तीरावर तपस्वा सुरू केवी. कथाच्या कवेर तपस्येत विष्णू आणि त्यासाठी इन्द्राचे प्रमलोचना नावाचा एका अप्सरेस पाठवून दिले. तिच्या सौंदर्याने मोहित होऊन कथाने तिच्याशी विवाह केला.

अप्सरेंच्या सज्ज्यासाठी दिवस, रात्रिने, वर्षे भराभर उठून गेली. विलासभय जीवनात कथाला आपल्या अप-तपाचे पूर्णतः छिद्रमरण झाले.

एके दिवशी संभ्रांकाळी कथ एका टेकडीवर एकटाच बसून सूर्यास्ताने वृक्ष जमिनेचे नेत्रांनी पहात होता. अचानक स्थला आठवण आली की ही तर संभ्रांकाळी व कथाची गेल! तो कथाने जेव्हा व कथाला कल्याणासाठी मुनीनीस सोडून लागला. त्याचवेळी प्रमलोचनाही तेथे येऊन पोचली व कथाची प्रश्न पडून पळवळून हसू लागली. कथाने काश्चित् विचारले, "तुम्हा हसण्याचे कारण काय?"

"आज भोक्डी धवानी पुन्हाला अप-तपाची आठवण आली!" अश्याने म्हणले.

"शेवटी कथे?" कथाने रकित होऊन विचारले.

होय. आपण अप-तप सुरूच बांध्याशी विवाह केला; त्याला नवने धर्मे, सहा महिने आणि तीन दिवस इतका काळ कोटला." हसून तिने म्हणले.

कथाने शरमेने हात धाली घातली. आपला अमृत्यु देवा माहीसा झालाबद्दल त्याला वस्त्रातून आला माथि तेचन्त्या एक प्रसन्न मनाने जाऊन तो पुन्हा ध्यानस्थ झाला.

यानंतर मात कोणत्याही शैतिक सुखाचा वळी न पडला; कथाने तपःसामर्थ्याने सिद्धि प्राप्त केली.

राज-दर्शन

रामचरित्रा श्रीपति केवळ नावाचाच 'श्री-पति' (श्रीमंत) होता. चार-पाच घरी लहान-मोठी कामे करून जे काही मिळेल त्यात तो आपला उदर-निर्वाह करीत असे.

त्याच गावचा शिक्षणाक्ष नावाचा एक कलाकार राजधानीत जाऊन आपल्या कलेचे प्रदर्शन करून परत आला. जाताना तो धवडी सामान्य आणून होता आणि परतला तो एकदम धनवान् वनून!

हे पाहून श्रीपतिला आश्चर्य वाटले आणि शिकनाथला घेऊन त्याने राजाबद्दल चौकशी केली.

शिवनाथ मोठ्या प्रसन्नतेने म्हणाला— "आपल्या देशाचा राजा म्हणजे साक्षात अवतारी पुरुष आहे. महाराज हातात खड्ग घेऊन उभे ठाकले म्हणजे मदाय राक्षसही त्यांच्यापुढून पळून जातात, त्यांच्या ऐक्य-संपन्नतेत कुजेरही माने पडेल

आणि त्यांच्या शानशूरतेपुढे शिवी, श्ली, आणि कथे मुद्दा पिके पडतील! सर्वांत महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे आपल्या प्रजेच्या कल्याणाशिवाय दुसरा कोणताही विचार त्यांच्या मनात येत नाही."

श्रीपतीला वाटले—शिवनाथचो जन्म-कुंडली एकाच दिवसांत बदलून टाकणाऱ्या राजाविषयीच्या या सर्व गोष्टी खऱ्याच असल्या पाहिजेत. नंतर तो याबाबतीत अनेक लोकांशी बोळला. त्यामुळे लोकांकडून त्याला राजाबद्दल आणखीही अनेक चांगल्या गोष्टी कळल्या.

महाराज प्रजेसाठी अनेक कल्याणकारी कामे करीत आहेत. ज्या प्रवेशांत पिकांचे नुकसान झाले किंवा जेथे पिके आलीच नाहीत, तेथील दुष्काळपीडितांना धान्य फुकट वाटले जाते. गोर-भरीबाच्या छोपऱ्या दुकस्त करून दिल्या जातात.

त्यांच्या अडचणीची राजा सतत चौकशी करीत असतो आणि त्या दूर करीत असतो. देशातील गरिबी दूर करण्याचा त्यांची विडाच उचलला आहे.

दुसऱ्यांच्या आश्रयावर जगणारा श्रीपति आत्तापर्यंत या बोव्डीत अनविज्ञ होता, परंतु या बातम्या कळल्यानंतर मात्र त्याच्या मनात राजाला भेटायची तीव्र इच्छा उत्पन्न झाली. बस, त्या दिवसापासून श्रीपति आपल्या प्रवासासाठी पैसे जमवू लागला—यत्नांनी तो कधीकधी उपासही करी.

एक वर्षानंतर अखेर एक दिवशी खांद्यावर छोटेस गाठोड घेतलेला श्रीपति

राजधानीत हजर झाला. त्याने पहारेकऱ्यांना रावाची भेट घडवण्याबद्दल विनवले. पण पहारेकरी हसून म्हणाले—“महाराज तुझ्यासारख्या लोकांना भेटण्यासाठी आपला वेळ खर्च लावले तर राज्यशासनाचे नारा वाजतील!”

“मी फक्त एकदा त्यांचे केवळ दर्शनच घेईन, त्यांच्याकडे मला काही माग्याचे नाही” श्रीपति म्हणला.

तरीसुद्धा पहारेकऱ्यांनी त्याला राजमहालात जाऊ दिले नाही. निराश होऊन श्रीपति वैथून परत निघाला. त्याची ही विचित्र परिस्थिती पाहून एक नायरीक त्याला म्हणाला—“तू घाईत आपल्या गावी निघून जाऊ नकोस. तू रोज महालात सोडण्यासाठी या पहारेकऱ्यांची याचना करत रहा. केव्हा न केव्हा तरी तुला यश मिळेलच.”

हे ऐकून श्रीपतीने निश्चय केला की राजदर्शन झाल्याशिवाय बातो आपल्या गावाकडे परतायचेच नाही.

परंतु त्याच रात्री त्याच्यापुढे एक कठीण समस्या उभी राहिली—आपल्या बांवात असलेल्या कोणत्याही घराच्या कट्ट्यावर झोपून तो रात्र काढत असे. आता इथे राजधानीत काय करावे? कोणत्याही मल्लीत शिरले तरी तेथील पहारेकरी

कुणा अज्ञात माणसाला मल्लीत सोपू देईनात! श्रीपतिने त्यांना आपली अडचण सांगितली.

“अनेकदा माणसाने आम्ही घरांच्या कट्ट्यावर झोपू दिले तर आमच्या पहारा करण्याला काही जबाब उरत नाही. तुझ्यासारख्या राहण्यासाठी घर्मशाळा, खाणावळी आहेत. परंतु आता मध्यरात्री तिथे प्रवेश मिळणंही कठीण! कोणत्याही वेळी अचानक वेधारी घर्मशाळा तबराच्या प्रवेशद्वारी आहे. तू असा तेथेच जा.” एका पहारेकऱ्याने त्याला सांगितले.

त्या घर्मशाळेकडे जाण्याचा रस्ता विचारून श्रीपति जाऊ लागला. परंतु गळ्या पार करता करता तो रस्ता चुकला आणि माणसी इकडे-तिकडे लकरी मारून तो एका मैदानात पोचला.

इथेच थोड्या आराम करावा असा विचार तो करतो आहे तोंच कुठूनसा एक माणूस तिथे टपकला! त्याने विचारले—“तू कोण आहेस? मर्त्या रात्री इथे काय करीत आहेस?”

श्रीपतीने त्याला आपला सर्व वृत्तान्त सांगितला. तो वास्तविक माणूस म्हणाला—“राजाचे दर्शन घेण्यासाठी तू इतक्या कष्टाने इथे आलास. परंतु आता तू जसा अवकत आहेस तो पहातां मला सुद्धा संजव

घेतो आहे—तू चोर जसाचास! तुला गाठोड उघडून वास्तव पाहू.”

थोडा झुडा संकोच न करता श्रीपतीने गाठोड त्याच्यासमोर उघडला. गाठोडघात बांगल्या श्रीमंतांनी वापरावेत असे किमती कपडे आणि कमकणारे जोडे होते.

त्या माणसाने श्रीपतीच्या जुन्या-पुराण्या फाटल्या कपड्यांतल्या अजबताराकडे गिरखून पहात कठोर शब्दात विचारले—“तू मक्कोच हे चोरून आणले आहेस. या वस्तु तुझ्या असूच शकत नाहीत.”

“एक वर्षभर मेहनत करून, भूक मारूनही मी पैसे जमवले आणि त्यांतूनच मी हे सर्व घेतले. मी कुठेही

जाईना

जाता तुला या किमती कपड्यांचा काय उपयोग? तू नक्कीच काहीतरी उपयोग आहेस."

श्रीपती थोडा वेळ मान लावी घालून मग राहिका, मंतर म्हणाला— "या देशाचा राजा अवतारी पुरुष आहे. प्रजेच्या कल्याणासाठी तो धनेक खचवून गोष्टी करीत आहे. त्यांना माहित असणाऱ्या सर्व प्रकारच्या गरीबांसाठी निरनिराळे कापडे करून त्यांना मदत करतो. पण माझ्यासारख्या काही गरीबांची माहिती त्यांना नाही. अशा परिस्थितीत मला पाहिल्यानंतर त्यांना दुःख वाटेल. मी त्यांना दिसली तरी त्यांना माझी गरीबी कळू नये—माझी माझी इच्छा आहे. म्हणूनच मी ही वस्त्रे गाठीठपाट घेऊन आलो आहे."

"पण आता तर तुला जे खडू नये असे वाटत होते ते घडले आहे. तू मला असाच दिसला आहेस. मीच या देशाचा राजा!" त्या व्यक्तीने म्हटले.

"प्रभू! आपण महाराज? माझा जन्म धन्य झाला. माझा माझ्या माग्यावर विश्वासच बसत नाही...पण आपण...मध्यरात्री या नगरात पायी का फिरत आहात?"

"प्रजेचे माझ्या बाबतीत काय मत आहे हे कळावे म्हणून मी पुष्कळांजेल

वेळून बाहेर काढता. आज तुला भेटून मला फार आनंद झाला. तुला उद्या पहारेकरी महालात सोडतील. तू जर येऊन मला भेट. तुला चांगलीचो भेट देऊन मी तुम्ही गरीबी दूर करीन."

मागे श्रीपती काहीही बोलला नाही. राजा त्याला म्हणाला— "मी स्वतःच तुम्ही गरीबी पाहिली आहे. पण माझ्या मंत्री व नवरवारी लोकांनीही ती पहावी अशी माझी इच्छा आहे. म्हणूनच मी तुम्ही ही मोलवान वस्त्रे गरीबर घेऊन जातो." हे बोलत बोलत राजा ते गाठीठ घेऊन निघून गेला.

दुसऱ्या दिवशी राजाने दरबारात आपलीच खूप वाट पाहिली, पण तो आलाच नाही. पहारेकऱ्या कडूनही असे कळले की तो तिकडे फिरकलाच नाही. शेवटी राजाने शिपाई पाठवून त्याला सोडून आणले.

श्रीपती विनम्रपणे म्हणाला— "प्रभू, मी तुम्हास आपल्या बर्तनासाठी हजेरेंक

इच्छित होतो, पण त्यापूर्वीच मला आपले दर्शन मिळाले. मला फार आनंद झाला. आपल्याकडून भेट वस्त्रांची मला अपेक्षा नाही. माझी वस्त्रे आपणाकडे आहेत, पण आता आपलं दर्शन घडल्यानंतर मला त्यांची गरज नाही. तेव्हा ती परत मिळवण्यासाठी आपणाकडे वेण्याचं मला कारणच नव्हतं." म्हणून आपण बोलवून सुद्धा मी आज आलो नाहीं.

"तुम्हा वतनावरून मी थोडक्यात स्वार्थाचा लवलेच नाही. तुम्हामुळे मला माझ्या शासनातील काही मुका समजून आल्या आणि हे ही कळून चुकले की जनता व मी यांच्या परस्परसंबंधात माझेच पहारेकरी कधी बाधा आणतात! आणि यासाठीच मी तुम्हे मजिनिंदन करतो." असे म्हणून चांगला नजरणा देऊन राजाने श्रीपतीची पाठवणी केली.

नंतर श्रीपतीची गरीबी संपली आणि त्याबरोबर हळूहळू संपूर्ण राज्यातील गरीबीचेही उच्चाटन केले गेले.

चोरी केली नाही." दोन स्वरांने श्रीपती म्हणाला.

"मग हे कपडे अन् जोडे तू घातले का नाहीस?" त्या व्यक्तीने पुन्हा विचारले.

"राजाच्या दर्शनासाठी मी हे सुरक्षित ठेवलेत. पहारेकरी महालात जाण्याची परवानगी देतील तर मी पटकन हे कपडे घेऊन आल जाईन."

"अबोधवामून तू हे का घालू शकत नाहीस?" त्या माणसाने आश्चर्याने विचारले.

"आधीपासून घालून कपडे घुलवून गेले असते." श्रीपती म्हणाला.

"तू राजाला भेटू इच्छितोस, परंतु राजा ती नाकारत आहे, अशा परिस्थितीत

नशीबची परीक्षा

सोमनाथपुरला ईश्वरवर्मा नावाने एक जमीनदार होते. त्यांच्या कचेरीत कामासाठी एका कारकुनची जरूरी होती. ही बातमी कळताच त्या बागेसाठी पधरा तरुण जमीनदाराकडे येऊन पोचले.

जमीनदार त्यांना म्हणाला—“या जागेसाठी इतकी जण येत असो माझी अपेक्षा नव्हती. ठीक आहे, आता ऐका—आकण लावून बस केलेली दहा सोडी आता तुमच्या पुढे ठेवली जातील. त्यापैकी एका भांड्यात एक सोऱ्याचे ताणें असेल. धो ते भांड बरोबर जोडतील त्याला ही नोकरी मिळेल. पाहू या, नशीब कोणाच्या गळघात माळ घालतंय.”

बोड्याच वेळात नोकरीची या तरुणांसमोर थोड्या अंतरावर दहा झाकलेले घडे आणून ठेवले. त्याच्या पुढील बाजूला एक पट्टा लावलेला होता. पट्ट्यामागे

खुर्चीवर जमीनदार येऊन बसला. कोणी कोणता चहा उचखून बघितला हे पडदापलीकडे अहवात्यापैकी कोणाकच कळणार नव्हते. केवळ जमीनदारच ते पाहू शकत होता.

यानंतर एकेकजण पडद्यामागे जाऊ लागला. इथेकाने कोणता तरी एक घडा निवडून उचखून घातला. कोणलाच ताणें मिळाले नाही. या प्रकारे जीवाजण हात हलवत परत आले.

परंतु नोकरीच्या जागेने आलेला रामरतन नावाचा एक युवक मात्र हा सर्व प्रकार उद्दिग्नतेने पहात बसून उभा होता.

तो मनातल्या मनात म्हणाला—हा सर्व प्रकार काही विलक्षण दिसतो आहे. अशा प्रकारे नशीब आजमावून कारकून निवडणे सोपे आहे का? मानसाची योग्यता पाहण्याची ही कसली अजब रीत!

जमीनदाराने त्याच्याकडे गिरवून पहात म्हटले—“तुही नोकरी पहायलाच आलेला आहेस ना? बघ तू असा नुसता पहात काय उभा राहिलास? तुही आपलं नशीब आजमावून पहा नं.”

यावर रामरतन म्हणाला—“महाराज, या दहा घड्यांपैकी एकात ताणें ठेवून माझचं नशीब आजमावायचं याचा अर्थ असा की—दहा वेळा प्रयत्न केल्यास एकदा नक्की संधी आहे. आपण ज्या नशीबाची गोष्ट बोलत जाहाल ते बहुधा कोणाच्याच नशिबी नाही. यामुळेच आपल्यासारखा अनुभवी माणूस अशा प्रकारे नशीबाची परीक्षा करून आपला कारकून निवडेल यावर माझा विश्वास नाही.”

यावर हसून जमीनदाराने विचारले—“तर तुला काय वाटतं, मी हे सर्व संमत म्हणून केले आहे?”

“महाराज, सगळा असं वाटतं की नोकरीसाठी आलेल्या उमेदवारांच्या बुद्धीची व स्वभावाची परीक्षा करण्यासाठीच आपण

हा प्रकार घडवून आणला. माझे मत पाहताही घडघात ताणें नाही! आपण खरोखरीच काही काम हेत असाख तर मी करीन, परंतु अशा प्रकारे नशीबावर विश्वास ठेऊन काही मी इथे आलो नाही.” रामरतनने उत्तर दिले.

“म्हणजे तू घडघातून ताणें काढायचा प्रयत्न करणार नाहीस जेणेच ना?” जमीनदाराने विचारले.

“माफ करा. असल्या नशीबावर माझा विश्वास नाही.” रामरतनने स्पष्टच सांगितले.

हे ऐकून जमीनदार खूष होऊन म्हणाला—“तुझा स्पष्टवक्तेपणा मला फार आवडला. तुझ्या श्रीष्टपणाची ही मी खूब केलो. खरोखरच यापैकी एकाही भांड्यात ताणें नाही. मी ही परीक्षा अशा विश्वासाने ठेवली की तुमच्यापैकी कोणीतरी असल्या नशीबापेक्षा स्वतःच्या बुद्धिबळावर विश्वास ठेवणारा निघेल. तेव्हा आता उद्यापासूनच तू कामाला लाग.”

औषधाचा परिणाम

नवविवाहित दांपत्य-मंगलनाथ आणि गौरी बांबे गांधाच्या खेवटाला भयलेले एक बर जाळ्याने वेढले आणि गुह्यपात्रमात्रा जोलाभा केला. ते दोघेही असे सूर्यवंशी की सूर्य बांधला बर थाप्याविवाह ते शोषेनून जागेन होत नसत. आणि शेतीच्या कामावर जाणे मंगलनाथला शक्य होत नसे.

एके विपत्ती जाहली ही सगल्या मंगलनाथने आपला मित रंगनाथ यांना सांगितली. रंगनाथने सत्या दिला-“इथे एक बैब ‘बलपती’ आहे. त्याला बाऊन भेट, तो काही ओषध देईल.”

बलपतीने हकीकत ऐकून नेऊन मोठ्याची एक पुडी मंगलनाथच्या हातावर देऊन म्हटले-“या मोठ्या पुढी दोघेही शोषण्यापूर्वी घ्या. दोघेही सूर्यवंश्यापूर्वी असे धडपडून उठाल की जसे काही कुड्याला कोणी पाठीवर धडपडला माऊन उठवत आहे.”

त्या रात्री मंगलनाथ आणि गौरी मोठ्या नेऊन सोवले. ते वेष्टा जागे झाले तेव्हा अजून सूर्यवंशाचा अंधकार आहे असे त्यांच्या लक्षात आले, अंभ अजून अड पांढर अलून तरी दोघेही प्रसन्नतेने उठून सकाळच्या उद्योगाला लागले. स्वान कपरे उरकून सकाळी सकाळ मंगलनाथ बराचवेळ पडला.

वाटेत त्यांना रंगनाथ भेटला. त्याने एकदम मंगलनाथला विचारले-“अरे होलास कुठे दोन दिवस दू? कुठे विसला नाहीस तों? काबाळा कपरे वेला होतस काय?”

यावर खरे काय वळले ते लक्षात नेऊन मंगलनाथला स्वतःचीच लाज मादली.

अति द्रोप

[१६]

[व्याघ्रचर्मधारी, जमदग्नि यांचे मित धडे-बहद यांच्यासह त्या भयानक पक्षावर वसुन अग्निप्रीपाकडे विपत्ती. आकरांत त्यांना अस्वर्ण चर्मधा-चर्मणी सामना द्यावा लागला. उग्रचर्म धारदार बसला होता तो पक्षी एका महाकाय उग्रचर्म. जाणवर काही जलचर्म-चर्मधारी उग्रचर्माला बरोबर घेऊन एका शुष्क भुयाराने बाऊ लागले.....पुढे वाचा.]

अस्वर्ण-चर्मधारी भुयाराने चार बंद दाखवील.” असे म्हणून एकाने आपण केत्याबरोबर आत गडद अंधार पांघरलेल्या कातड्यातून एक सखलळणारा

तो दोघांनी पसरला. उग्रचर्माला पुढे जाण्यासाठी टाकलेले भणी काढला. त्याबरोबर व बसले. परंतु एका जापापले मणी काढून त्यांच्या प्रकाशात त्याचा लांब पकडून ते पायच्या उतरक लागले. चर्मधान्याच्या हात विले नाही. “बाई हातांमले ते विव्ध मणी (हिरे) पाहून दोस पायच्या उतरल्यावर उग्रचर्माला आश्चर्य वाटले. अंधारात तो तळाशी पोचू. पहा, रस्ता पहाण्यासाठी मगाल, विजा येण- हा हा प्रकाश रस्ता जत्याचा उपयोग करणेही शोना माहीत

पाऊल एकदम अस्वर्णचर्मधारीच्या त्याला खाली कसू नको. आता आपण भुयाराच्या थापल्याला आ

उग्रदत्ताने विचार केला—हे हीप विचित्रच असले पाहिजे. इतक्यात त्याला व्याघ्रचर्म-भाच्यामा सापडीत सापडलेले आपले मित्र सद्ग-अच्छ आणि सामन्त राजा सुदर्शनाची कन्या चन्द्रसेना यांची आठवण झाली.

सद्ग-अच्छ यांची काय अवस्था असेल कोणास ठाऊक! विचारायचे खूपच हाऊ होत असतील व्याघ्रचर्मभाच्यांनी त्यांचा छळ मांडला असेल. त्यांना जेवण ही मिळत नसेल. खूप काबाड-कष्ट उपसावे लागत असतील त्यांना.

आणि चंद्रसेना, बापाची आठवण करून रडत असेल विचारी! तिचा ही खूप छळ चालू असेल, आणि मी त्यांना काहीही मदत करू शकत नाही.

त्यांच्याबद्दल विचार करतकरतच उग्रदत्त पायच्या उतरून भुयाराच्या तळाशी पोचला. तसे ते भुयार फार मोठे पळते. त्याची रुंदी मनभरापेक्षा जास्त पळते. उंची कांही ठिकाणी पाच फूट तर कांही ठिकाणी दहा फुटांपर्यंत होती.

“हे भुयार कुठवर जाते? अस्वल-चर्मभास्यांना गुलाम म्हणून विकण्यासाठी तर तुम्ही नला व्याघ्रचर्मभाच्यांच्या भावशीलून बाळवले नाही ना?” उग्रदत्ताने विचारले.

यावर अस्वलचर्मभाच्यांपैकी एक बोळपाने हसला. एकजण विदून त्याला रत्नाबला व तिसरा एक उग्रदत्तावर तीक्ष्ण दृष्टि रोखून म्हणाला—“तुला गुलाम म्हणून विकायचे असते तर भुयारांतून बाणतांबा तुला कळू नये म्हणून आम्ही तुझ्या बोळपांवर पट्टी बांधली असली. सापसांवा गुलाम म्हणून आम्ही उपयोग नाही करत—व्याघ्रचर्मभाची करवात. तुमच्या देशवासी-यांवर तरी कत्ता विस्वास ठेवावा! कारण तुमच्यातले लोकच गुलाम पकडून आणून व्याघ्रचर्मभाच्यांचा भेता एकपाद वाच्याकडे विकतात. तानकर्मा नावाचा माणूस तुला माहीत आहे?”

“हो, त्याला मी चांगलाच ओळखतो....” उग्रदत्ताचे ओळणे पुरे होण्यापूर्वीच दुसरा चर्मभाची पहिल्याला रागावून बोलला—“तु फार बकबक करीत आहेस. आपल्या नेत्याचा इसारा विसरलास वाटते?”

यावर पहिला एकदम चुप झाला. दोन चर्मभाची हातात मणी भरून पुढे जात होते, त्यांच्या मागे उग्रदत्त व त्याच्याही मागे एक अस्वलचर्मभाची—असे वाता चुपचाप भुयारातून चालू लागले. भुयारात बंभीर शांतता होती. एकट्याला भीतीच वाटायची. चमकणारा मणी प्रकाश वेत असला तरी बेसाचाच. शांतपणे सर्व

जण चालत राहिले. दोन तीन मिनिटे चालल्यावर एकदम असे लक्षात आले की भुयार पुढे एकदम बंद आहे. आणि समोर एक मोठी शिला आडवी आलेली आहे! पुढे असणाऱ्याने त्या शिलेला असलेल्या फटीत हात धाकून बोटाने एका जामी दाबताच ती शिला दाबूला होऊन पाठीमाथून ‘शरभ’ अशी हुरक ऐकू आली. उत्तरादाखल अस्वलचर्मभाची म्हणाला—“भल्लूक.” यावर शिलेचे दार आगळी जास्त उघडले. चर्मभाच्यांपैकी ज्याच्या हातात वजनदार तलवार होती त्याने दारामागे डोकावून पाहिले.

नसावे, म्हणून त्या ऐवजी हे लोक अमोल रत्नांचा उपयोग करीत असोवे—असे त्याला वाटले.

“या हीपावर तेल मिळत नाही का? उजेडासाठी या रत्नांशिवाय दुसरे काही सापत्तच नाही काय?” उग्रदत्ताने विचारले.

“तेक? ही काय चीज आहे नुवा? हां, हवे गुलाम म्हणून आलेल्या तुझ्या देशातल्या लोकांकडून मी हे नाव ऐकले खरे! आणि प्रकाशासाठी तेलाचा उपयोग कसा करतात? दिवा लांबाची एक वस्तु ही तुम्ही लोक वापरता. आम्ही प्रकाशा-साठी तेल वापरीत नाही. रत्ने म्हणजेच आमचे दिवे!” एकजण म्हणाला.

उपदसाने पटकन बोळवले की त्यांनी उच्चारलेले 'शरभ' व 'ब्रह्मलूक' हे त्या रात्रोपुरते त्यांचे परबलोचे शब्द असलेले आहे हे ही ओळखले की हे लोक चौबीस तास शब्दाच्या घेयाने संवस्त असतात.

"एकच माणूस तुमच्या हाती लागला? बाकीच्यांचे काय आले?" तिबलया पहारेकऱ्याने विचारले.

"त्याबाबतीत आम्हाला काही माहीत नाही. आणि घटकाळ्यासारखे कायम भुयऱ्यात रहाणाऱ्या मुद्दाला या शब्द गोष्टीशी काय करायचे आहे?" असे म्हणून विलेवा दरवाजा पूर्ण उघडून सर्वात पुढे असणारा अस्त्रचर्मचारी पुढे झाला.

त्याच्या मागेमागे बाकीचे ही चालत राहिले. उपदस्त त्यांच्यामागे दूरपर्यंत चालत राहिला, तरीही भुयाराचा शेवट काही वेदना. त्याला अशी शंका आली की मधून मधून विळांपुन वरून उजेड येत आहे. आणि भुयाराच्या भितीच्यामागे कोणी कोणी बोलत आहे. त्याच्या असे लक्षात आले की व्याघ्रचर्मवाऱ्यांच्या हत्त्यापासून जीव वाचविण्यासाठीच अस्त्रचर्मवाऱ्यांचा नेता केल भयाने या गुप्त जागी दिवस काढत आहे.

पुढे चालणारा चर्मचारी अचानक थांबला. हातावरला मणी मुळीत पट्ट पकडून खालील अमिनीच्या विषेने त्याने तीन-चार वेळा फिरवला. दुसऱ्याच क्षणी असा आवाज झाला की जणू काही जसोत फाटलेच. पहारा पहारा त्या चर्मवाऱ्यांच्या पायाजवळीक जमीनीत भेगा पडल्या आणि त्यातून डोळे दिपवणारा प्रकाश बाहेर पडला.

"इसे एकवीस पायच्या आहेत. सावध! पाय वसरला तर...." असे सावध करतच चर्मचारी पायच्या उतरू लागला. ही सूचना ऐकून उपदस्ताला आश्चर्य वाटले—भुयाराच्या मध्यावर एक मोठी दरी आहे. त्यातून हा दिवसासारखा प्रकाश येत आहे!

उग्रदत्त व त्याच्याबरोबरचे लोक पाक्या उग्ररूप समतल प्रदेशात पोचले त्या प्रदेशाच्या चारी बाजूंच्या भितीत जवळच्या रत्नातून देखीप्यमान प्रकाश पसरत होता अशी रत्न आजपयई उग्रदत्ताने पाहिली म्हणूती. ही नेमवीपक रत्ने पाहून त्याला आश्चर्य वाटले. तो काही वेळ ती रत्ने न्याहळत राहिला. समोर असणाऱ्या उग्र द्वाराचे दरवाजे बंद होते आलेल्यांपैकी एका चर्मधार्याने त्यावर तीन वेळा हाताने ठकठक केले जावडतोच दरवाजा उघडला समोरील आसनावर अस्वलाचे कान असलेले विरहनाल भाऊलेली एक विशालकाय व्यक्ति बसलेली होती.

चर्मधार्याने त्याच्याजवळ जाऊन हळू आवाजात काहीतरी सांगितले. त्याच क्षणी अस्वलचर्मधारी उग्रदत्ताजवळ थाकून म्हणाला-“हे आमचे नेता कन्ध.” तुला त्याच्याजवळ मण्याची आज्ञा त्यांनी मला दिली आहे उग्रदत्त निर्भयपणे कन्धाजवळ उभा राहिला. कन्धाने त्याच्याकडे तीक्ष्ण दृष्टीने पाहून विचारले-“व्याघ्रचर्मधार्यांनी अपहृत केलेल्या तुझ्या देशातील किती व्यक्ति पुण्याबरोबर आहेत?”

‘आम्ही एकूण चार. त्यातील एक स्त्री आहे.’ उग्रदत्ताने म्हटले.

‘तुला काय आज्ञा कुठे आहेत हे तुला माहीत आहे?’ कन्धाने विचारले.

“मला काहीच माहिती नाही” उग्रदत्ताने विस्मयाने म्हटले. त्याला कळना की कन्ध असे का विचारत आहे? धार्मातील रहस्य काय?

उग्रदत्ताच्या सनातील हे विचार ओळखून कन्ध हसून म्हणाला-“मी तुमचा मित्र आहे तुमच्या देशातील लोकांचे अपहरण करण्यात माझा श्रुत नाही. व्याघ्रचर्मधारी असे तुमचे ऋण आहेत मत्तेश आम्हांचेही आहेत तु स्वतः पाहिलेच आहेत की मला व माझ्या अनुयायांना आपले दिवस पहाडी गुहा व नुभारे माझ्या जाचाराने कसे जंटावे लागत आहेत तुमच्या देशातल्या आणि अग्निहोत्रातल्या

एकपाद व त्याच्या अनुयायांचा सर्वनाश करण्याची एक योजना मी आणि तुझ्या देशातल्या एका व्यक्तीने मिळून बनवली आहे. तू कदाचित त्याला ओळखत असशील. मी आत्ताच त्याला बोलवून घेतो.” असे म्हणून एका सेवकाला त्याने इशारा केला. सेवकाने समोर आपल्या माथ्याच्या आसना मागील वार उबवले पुसत्याच जमीन हसत हसत उग्रदत्ताजवळ येऊन श्रेमाने म्हणाला-“उग्रदत्ता, तू पित्त असलेला मला दिसशील याची मी कल्पनाच केली नव्हती”

थोड्या आनंदान व आतुरतेने जयस्थाने विचारले-“मित्रा हहा! अजून कोठे आहे? चन्द्रसेनेची काय अवस्था आहे?”

“तुलाही व्याघ्रचर्मधार्यांच्या ताब्यात आहेत. मला कन्धाच्या अनुयायांनी धाचवले.” मोठ्या निराशेने ध्यान सांगितले.

खर पुढे म्हणाला-“तुम्ही दोघे व चन्द्रसेना कोठे आहेत याची मला काहीच कल्पना नव्हती. मी काळजी करीत होता. तुमच्यावर काय काय प्रसंग येत असतील कोणास ठाऊक? विनाच्या चन्द्रसेनेची अवस्था तर सयानक असेल या सर्वांची मुक्ति कशी करता येईल?”

कन्ध सडून उभा राहिला आणि उग्रदत्ताला म्हणाला-“त्याच्या तोंडून मी

तुझ्याबद्दल सर्व ऐकले आहे इतक्या काळाततर एकपाद व त्याच्या अनुयायांचा नाश करण्याची संघी योजना मिळत आहे. ध्यान व मी मिळून बनवलेली योजना काही खास गोष्ट नाही. तुम्ही पालक व पिता उग्रदत्त व त्यांचे सेवक यांना या झोपावर आणून त्यांच्या मदतीने एकपादाच्या दुर्माला वेढा घालायचा आहे.”

“आपल्या जवळ व मोठमोठे पक्षी आहेत ते राक्षसांसाठी उचलून खाऊ शकतील?” उग्रदत्ताने विचारले.

“इतक्या विशालकाय व्यक्तींना ते उचलू शकणार नाहीत. तुम्हा सर्व जणूना नावेतून सफर करून हवे घावे लागेल.” कन्धाने म्हटले.

"काहीतान कनकून मला येव्ही हवे आणले मीक तेव्हा त्याच्या चारी बाजूंना समुद्रतटापर्यंत विस्तलेले अग्निपर्वत मी पाहिले. त्यातून बाहेर पडणारा त्याचा लटावरील प्रदेवही जमिने भरून टाकतो असा परिस्थितीत त्याचा किनाऱ्यापर्यंत कशा काय आणता येतील?" उग्रदत्ताचे विचारले.

हा प्रश्न ऐकून कनक हसू लागला आणि मोठ्या मंथने जाणवता अनुवायांकडे पहात म्हणाला—"माझ्या अनुवायांना काही जबाब जाला माहीत आहेत की जेणे वा जामी-पातून वाचवून गावा किनाऱ्याला लावता येतील परंतु लगेच मर मर एकपाद्याच्या किनाऱ्याला वेढा घालण्यातच आहे वेढा घालून त्याला कीद केले तरी त्याचा उगार करण्यात काय मोठा बोजा आहे."

एकपाद्याला कीद केल्यावर त्याच्या मज करणे यात काय कठिण आहे हे उग्रदत्ताला समजले आणि त्यात बोजा कसला? एकपाद्याजवळ काही स्थिति

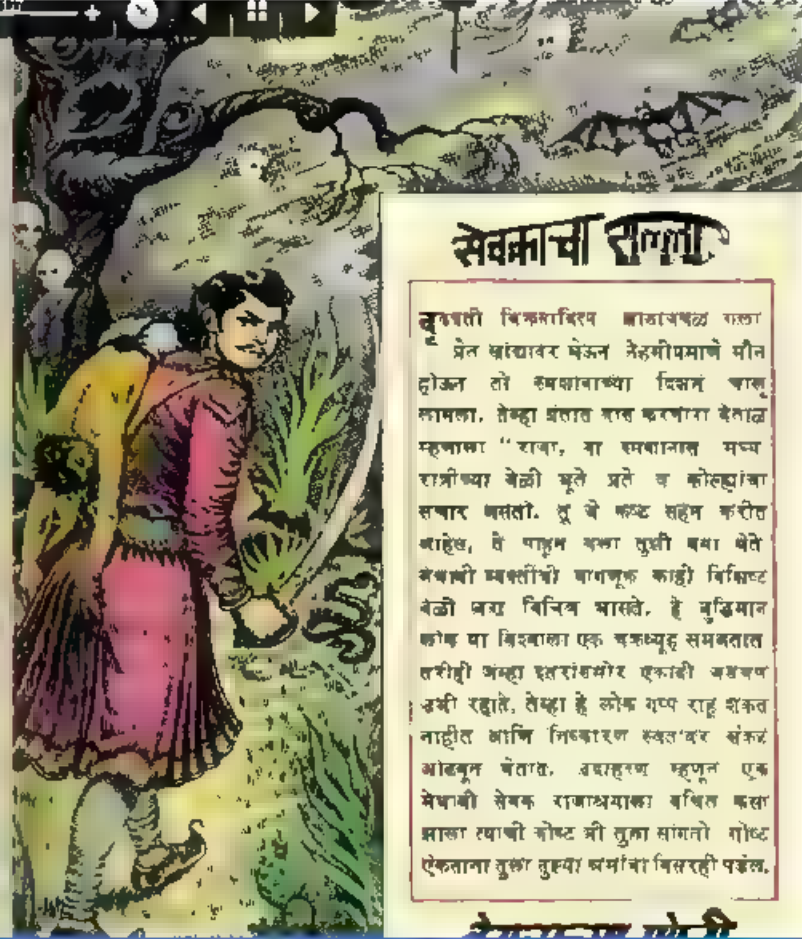
स्थिति बरेच कों? कंधाळा एकपाद्याचा मज करणे एवढे कठिण काय वाटते?

यावर उग्रदत्ताला संजवात आणि जाणवत पडलेला पातून कनक त्याला बंडून गुप्त मार्गाने भुयारातून त्या पहाडावर बंडून आला. तो म्हणाला—"मीट पहा, जामीच्या मजे दिसत आहे तोच एकपाद्याचा मुर्ख. तो जामीने वेढलेला स्थिति असला तरी त्याच्या चारी बाजूंना अग्निपर्वत नाहीत. तेथे पोचल्याचा एक सुरक्षित मार्ग आहे. परंतु किनाऱ्यावर कनका कनकही एकपाद्याचा मज करणे कठीण आहे."

"को वास्तव हाती सत्यकथा तर त्याला माझा टाकायला कितीतय वेळ?" उग्रदत्त म्हणाला.

"त्याच्याजवळ एक लघुभूत स्थिति आहे. ती ही की-त्याला कोणाचे रक्त दिसले वा त्याचे रक्त कोणी पाहिले तर तो निश्चितच मरेल." कनकाने सांगितले.

(कनका)

सेवकाची राणी

दुर्धर्मी विकलाविरम आतांजवळ गला
प्रेत खाद्यावर भेऊन नेहमीप्रमाणे मीन
होऊन तो स्वशाबाच्या दिशेन चालू
लामला. तेव्हा अंतत राह करणारा देताळ
म्हणाला "राजा, या समानात मध्य
रात्रीच्या वेळी झुले प्रते व कोरड्यांचा
संचार वसतो. मू ये कष्ट सहन करीत
आहेत, ते पातून जमा पुढी बसा येते
मेवाची स्वस्तीची वागजुक काही विकिष्ट
वेळी प्रय विचित्र भासते. हे बुद्धिमान
लोक या विश्वाला एक वकध्युह समकतात
तरीही अमहा इतरांसमोर एकाही अवचन
अभी रहाते, तेव्हा हे लोक गुप्प राहू शकत
नाहीत आणि निष्कारण स्वतःवर संकट
आडवून घेतात. उदाहरण म्हणून एक
मेवाची सेवक राजाश्रयाला स्थिति कसा
झाला त्याची गोष्ट श्री तुला मागतो गोष्ट
ऐकतांना तुला तुझ्या अर्मांचा विसरही पडेल.

नेमकाच तोही

वेताळ गॅस्ट हाँगू लायला-चन्द्रशिलाचा राजा चरितार्थ घाच्या दरबारात सुचरित नावाचा एक बुद्धिमान सेवक होता. तो अत्यंत चुचुणोत आणि कोणत्याही समस्यांची निराकराक्या दृष्टीने कामती करण्यात हुशार होता. परंतु राखा चरितार्थाला माह त्याच्या या हुशारीचा अभाव नव्हता. सुचरितानेही कधी राजा-समोर आपली समस्या प्रदर्शित करण्याचा प्रयत्न केला नाही.

एके दिवशी चरितार्थ काही समस्यांचा खोलवर विचार करीत पडला होता. त्याच वेळी सुचरित ब्राह्मण रस देण्यासाठी तेथे आला. त्याने ओळखले की राजा

कोणत्यातरी गंधीर समस्यांचा दृष्ट्या विचारात घेत आहे. सुचरिताने राजाचा विचारले: "महाराज, असे वाटत आहे की आपण एकाद्या समस्यांचा विचारात पडलेले आहात!"

यावर हसून राजा म्हणाला- 'मी राजा असूनही मला याचे उत्तर शोधता येत नाही अशा स्थितीत तुझ्या हातून काय होणार आहे? तरीही मी तुला सांगतो, एक आपल्या राज्यात 'निश्चित' नावाच्या चोराची दुकृत्ये वाढत आहेत अनेकांना त्यात लुटल आहे लुटतो आहे. त्याचा पकडण्यासाठी केलेले सर्व प्रयत्न असफल झाले. मी जनतेच्या धुरक्षिततेचा पुरेसा प्रयत्न करीत नाही असा आरोप माझ्यावर ठेवून जपस माझी निन्दा करीत आहे. सांग, तू राजा असतास तर या परिस्थितीत काय केले असतेस?"

अचानक विचार करून सुचरित म्हणाला- "मी राजा असतो तर समस्या अशी सोडवली असती - आपल्या नगराजवळच्या जैधानात मजूर लावून कोठेही सुच करायची. तेथे जमिनीच्या गंधीर एका शिवाळ्याचे अचरोक्ष असून त्यातील गंधीर प्रतिमा सोन्याची आहे-अशी एक बातमी जतनात पसरवून घायची ही गोष्ट 'निश्चित' च्या कामी नक्कीच पोचेल. सोही स्वर्णप्रतिमा

पिळवण्यासाठी मजूरवेष्टात पोचेल. आपले मजूर हे वेष्टे घालटलेले आपले सैनिकच असतील नवा वेष्टा पाहून आपल्या सैनिकांकरवी त्याला पकडून वनिंदवान करणे मग सोपेच आहे की?"

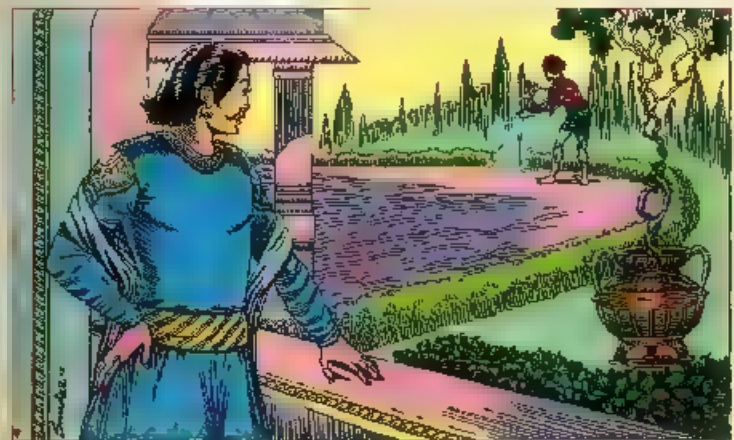
सुचरिताच्या तोंडून या गोष्टी ऐकून त्याच्या विचार सरणीने राजाला भारी कोतुक वाटले. सुचरित हा कारण बुद्धिमान आहे हे ओळखून त्याच्या सल्ल्या प्रमाणे करून निश्चितला पकडून कैदेत टाकले

बोड्या दिवसानंतर राजापुढे पुन्हा एक अडचण उपस्थित झाली. शजारील देशाचा राजा सिंहभूपती याने चरितार्थाशी युद्धाची घोषणा केली ब्रह्मिळा राज्य त्यामानाने दुबळ होते, युद्धात हार निश्चित होती

म्हणूनच तो विचारात पडला होता इतक्यात मागेत ब्राह्मण पाणी देणाऱ्या सेवकाकड त्याचे लक्ष गेले

त्याला बोलावून आपला प्रत्य राजाने त्याच्या समोर मांडला, अन् मायल्या प्रमाणेच विचारले- "तू राजा असतास तर काय केले असतेस?"

यावर सुचरित म्हणाला "सिंहभूपतीने काही कारण नसताना केवळ गंधीच्या आहारी जाऊन आपल्यावर हुन्का करायचा विचार केला आहे त्याला मोठे सैन्य बंडून आपल्या सीमेच्या आत येताना बहन्व सिंहीतून पावे लागेल. आपल सैन्य सिंहीच्या दोन्ही बाजूंना ठेवा सिंहीच्या आपल्या माजूच्या दारावर बोडवळ पहाप वेईल

धनुर्सेनिक खिडीत पोचतील तेव्हा आपल्या सैनिकांनी मोठमोठे थोडे बळून त्यांच्यावर हलकावे, त्याच्याही काही सैनिक मरतील या खवाचक हलक्याने त्यांच्यात बेधिसत येऊन घबराव माजेल त्यावेळी आपल्या सैनिकांनी हकडे तिकडे पळणाऱ्या धनुर्सेनिकांना बाणांचा वर्षाव करून टिपावे इतके करूनही साहस करून जे पुढे पुसतील त्याचा समाचार आपले मोठवळ बईतच !”

सुचरिताच्या या योजनेप्रमाणे व्यवस्था करून राजाने धनुर्सेन पळवून लावले.

या घटनेमुळे सुचरिताच्या बुद्धि-सामर्थ्यावर राजाचा पक्का विश्वास बसला.

त्यांना बोलावून राजा म्हणाला—“मी तुम्ही माझा सल्लागार म्हणून नेमणूक करू इच्छितो. तुम्हा काय विचार ?”

सुचरित अमळ विचारात पडला. राजा आपल्या बुद्धि-सामर्थ्यावर खुश आहे हे जाणून सुचरिताला आर्षद सांगत घेण राजाचा सल्लागार म्हणून काम कराने की नाही हा बाब मोठा प्रश्नच त्याच्यापुढे उभा राहिला. राजाचा प्रस्ताव अस्वीकृत करण ही योग्य नव्हते. राजाचा तेवढा म्हणून काम करणे छान ! सल्लागाराचे पद स्वीकारून वापण होऊन आपली जबाबदारी कशाका वाढवायची ? मोठ्यांच्या फार जवळ जाण बरे नाही आज राजाने आपल्याला सल्लागाराचे पद देऊ केले हे ठीक. जेव्हा आपला एकदा सल्ला चुकला की राजा राजाच्या अरात नाच करील कोणास टाक ? तेव्हा नीट विचार करूनच राजाला ‘हो’ की ‘नाही’ सांगितले पाहिजे.

हे सर्व विचार-चक्र चालू बसतानाच त्याने मनांतल्या मनात एक छान योजना आसली. आपला सल्लागार का होऊ इच्छित नाही हे राजाला पटवून देण्यासाठी आपल्या बुद्धि-सामर्थ्याचा सुरेख उपयोग सुचरिताने केला नव्हता तो राजाला म्हणाला—

“महाराज, एकादे पद मिळाले की माणवाची जबाबदारी वाढते. जबाबदारी-मुळे विचारशक्ति कमी होते. त्याला स्वतंत्रपणे काही करता येत नाही दुसरे असे की आपण माझ्या सल्ल्याने राज्य-कारभार करता असे माहिती झाले तर जनतेच्या मकरत आपल्याबद्दलचा आदर कमी होईल त्यामुळे मी असाच रद्दाणे होऊन होईल.” सुचरिताने हे म्हणजे राजाला पटले.

आणखी काही वर्षे गेली. विश्वसक नावाचा एक राक्षस राज्याजवळच्या अरण्यात घुसून येणाऱ्या जाणाऱ्या वाटसरूंना पकडून खाऊ लागला. राजाने हेर पाठवून वातनी मिळवली की राक्षस फारच शक्तिकान आहे

सुचरिताला बोलावून त्याने पुन्हा विचारले “बौल, तू राजा असतास तर यावेळी काय केले बसतेस ?”

यावर सुचरिताने सुबबलेली योजना राजाला फार पसंत पडली त्यानुसार राजा स्वतःच राखाळ होऊन विश्वसकाला बटाचला अरण्याकडे निघाला.

राजाला पाहून हुंकार देत विश्वसक म्हणाला—“कदा हिंमतीचा माणूस आहेस ! माझ्या समोर येण्याने साहस करणारा कोण आहेस तू ?”

विश्वसका, मी या देशचा राजा अंगकात तुला जे सापडतास त्यांना तू लाऊन टाकतोस. त्यामुळे जनता त्राण भयाने तुझी निवा करीत आहे त्यापेक्षा

उद्यापासून पीव रोज चार घण्टेपुष्ट माणसे तुला पुरवत जाईन परंतु येणाऱ्या जाणाऱ्यांवर तू हुल्ला करू नकोस" चरितार्थाने म्हणले

विश्वसकांश हा अस्ताव मान्य केला राजाने त्याला विचारले- विश्वसका, मला सुझ्याकडून एक मदत हवी. इधून जवळच एक लोल व विशाल सरोवर आहे काही दिवसांपूर्वी चोरांनी माझ्या अंतःपुरातली आराध्य देवतेची मुवर्णमूर्ति चोरली. माझ्या सेवकांनी पाहलाग करून त्यांना पकडले पण तेवढ्यात चोरांनी ती मूर्ति या सरोवरात फेकली. ती मूर्ति तयून काढण्याची हिम्मत कोणतही नाही

तू ती खोपून काढून मला वाचवीस, क्यूड ?"

विश्वसक दंड ठोकून म्हणाला-"हं! हे काय मोठं काम आहे? जल, मला सरोवराचा रस्ता दाखव"

नंतर दोघही सरोवरापाशी पोचल. सरोवर तर दलदलीन भरलेलं होतं-राक्ष-साला काय माहित! त्याने एकचमसरोवरात उडी मारली, अन् तो बलवलीत फसला. जसे हलपाय हलवील तसा भाणळी आणळी झेल जात झेतही पूर्ण दुष्टाला

राजाने परत येऊन सुचरिताची क्षप स्तुती केली- सुचरित तुझी बुद्धी क्षरीक्षरीन अपूर्व आहे. की सुझ्यासाठी ब्रह्म सत्कार समारंभ घडवीन."

सुचरिताने या गोष्टीला सहमती दिली नाही ती म्हणाला-"राजा, अभिनयन व मानससमानामुळे माणसाला गर्व चडतो. गरिब माणूस सहजपणे विचार करू शकणार नाही, नेन्हां मला ह्या समारंभ नका"

पुन्हा काही दिवसांनी राजाला समजले की त्याच्या काही नोकर व अधिकारवर्गात लाचलुचपत प्रचलित आहे वाडन आहे

सुचरिताला राजाने विचारलं "अधि काऱ्यांत लाचलुचपत फार चाडनी आहे तू राजा असतास तर काय केले असतेस?"

सुचरित जरा वेळ गप्प राहिला आणि मग म्हणाला-"सहाराज, मी राजा होईन असे स्वप्नातही कधी मला वाटत नाही राज्य हे परंपरेने किंवा बाहुबलाने मिळते ते सैन्याद्वयासाठी स्वतः व विचार करणाऱ्या पक्षित असावी लागते. मी तर विचार एक साधा नागरिक आहे."

हे उतर ऐकून चरितार्थ क्षण दोन क्षण विचारात पडला आणि एकदम कोषान म्हणाला-"सुचरित, मी तुला आत्तापासून नोकरीवरून काढून टाकलं आहे, तू कुठेही जा अन् आपली सोय कर"

वेताळाने एवढी गोष्ट सांगून म्हणले-"राजा आजपर्यंत राजाला आलेल्या अनेक कठीण समस्या सोडवून देणारा सुचरित, राज्याधिकाऱ्यांच्या लाचलुचपतीच्या दाब-नोतक का गप्प राहिला? त्यान सगला देण्यास नकार का दिला? अनेक वर्षांपासून स्वतःला कठीण समस्या सोडवण्यात मग्न करणाऱ्या मेघाची नेवकाला, राजाने

एकदमच एका कारणासाठी नोकरीवरून काढण्याची निर्दयता का दाखवली? याचे समाधानकारक उत्तर माहीत असूनही तू सांगितले नाहीस तर तुझ्या भक्ताचे शतश तुकडे तुकडे होतील."

यावर क्षिप्रमादित्य म्हणाला- राजाला जपत्पाच सेवकांच्या चरित्रावरून वा जप हारोवडून माहिती काढणे हे काही कठीण नाही, परंतु जोपर्यंत सुचरित पदवी बाहे तोपर्यंत राजा स्वतंत्रपणे कोणत्या गोष्टीचा विचार करणार नाही ही गोष्ट सुचरिताने ताडली. त्यान हे ही ओळखले होते की आता उत्तर न दिले तर राजा हाकलून देईल तेव्हा हे त्याच्या पश्यावरच पडले इकडे सुचरिताचे हे विचार राजानेही ओळखले. त्याला नोकरीवरून काढण्यात निर्दयपणाचा प्रश्नच नव्हता, कारण तो कोठेही आपले पोट नरण्याइतका मेघाची भाहे हे राजाला माहीत होते

हे सांगून होताच वेताळ प्रतासह अदृश्य होऊन शाहीनवर लटकू लागला (कल्पित)

नकली किल्ली

शिवपुरी मध्ये राहणारा नागराज कुसुमांची हुशरी व किल्ल्या तयार करवतात प्रवीण होता

एके दिवशी रामसहाय नावाचा एक घेतकरी एक किल्ली घेऊन नागराज याची आसा आला त्याने विचारले-“नागराज, तु मजी एक किल्ली बनवून देतोस?”

रामसहायने नागराजला सांगितले-उद्या येऊन किल्ली घेऊन जा

कुसुमा दिवशी रामसहाय नागराजच्या दुकानावर शोचण त्याच्या हाती नागराजने दीन किल्ली देवल्या.

नागराजने तयार केलेली किल्ली निरखून पहात रामसहायने विचारले-“ही किल्ली ठीक कायेल ना?”

नागराज याने म्हणाला-“कलेतील मध्ये आविष्क तुम्हाला कदाचित् माहितच नसेल की तयार केलेल्या किल्लीने काम केले नाही असे काजपर्यंत काधीही नवले काही.”

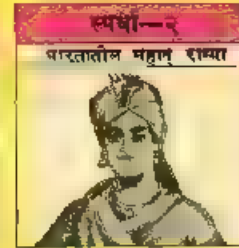
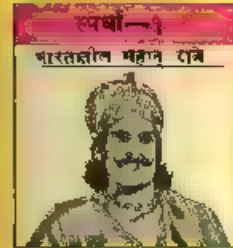
म्हणून तर मी तुम्हाकडे आलो ही किल्ली जसत नव्हती म्हणून एक आणखी किल्ली बनवावी लागवी.” रामसहाय म्हणाला

मुलांसाठी 'चांदोबा' चो गंमतशीर स्पर्धा

महान भारतीय परंपरेसंबंधी स्पर्धा

तीन मजेदार विभागात

१,२०,००० रु पेक्षा अधिक
किमतीची वक्षिसे मिळवा

११ भाषांपैकी प्रत्येक भाषेतील प्रत्येक
भाषांतराचे दोहेसोबत दिलेले

आणि बंपर बक्षिस

प्रथम क्रमांक बंपर १००००० रु. चो शिष्यवर्ग
चो विजयवर्ग

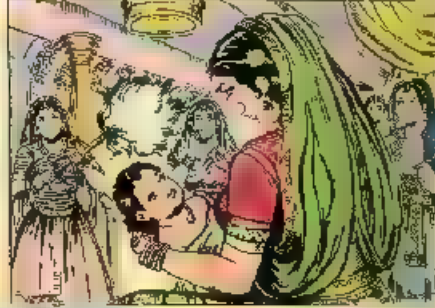

ननेक प्राण्ड जिहून अकबराने एका निवान साप्ताह्याची स्थापना केली परंतु अरुण काळपर्यंत पोटो सवान नसल्याने तो दुःखी बसले. त्यावेळी एका महाकायद रातून एक फकीर सोबत सलीम चिंती याचे गुणवान त्याने ऐकले व त्याचे वर्सन घेऊन आशियाई येतला.

जिहून अकबराने १५७३ मध्ये मुजराबनर हजला केला मुजरातीला असंख्य व्यक्तींनी तोंडी देऊन अखेर विलय प्राप्त करून तो राजधानीला परतला. या विलयाची वाटकण म्हणून शिकी या नावापूर्वी 'फतेहपूर' किंवा फतेहपुर (फतेह-विजय) हे नाव जोडले.

श्रीवशाच विचलली अकबराच्या हिन्दु पत्नीने एका सुंदर धूलाचा बन्म दिला. फकीरावरील अहमकरीपुळे अकबराने आपल्या या पुत्राचे नाव 'शहीम' ठेवले. हाच बासक काळावराने 'बहागीर' नावाने प्रसिद्ध झाला.

अकबराने या किल्ल्यात १५ वर्षे निवास केला आपला भिन्न व रंगी विरजण याच्या संदर्भात विद्ये काही दिवस आरामात बसवले. सुप्रसिद्ध शास्त्र सांगनेन बालाही या किल्ल्याच्या परिवाराचे फार आकर्षक होते.

फकिराच्या साक्षिण्यात रहाण्याचा संकल्प करून अकबराने आपली राजधानी आम्हातून जिहून पर्वतावर हलविण्याचा विचार केला. किल्ल्याचे बांधकाम हील गतीने सुरू झाले.

परंतु हा आनंद फार दिवस टिकला नाही. फतेहपुर शिकीत याच्याचा तोंड दुखाळ पडला. तोंडानाच त्यामनाही राबो झाले नाही. पुष्कळ त्वरान करवही दुष्काळाचे निवारण करावा व आपल्याने तादस्तानने अखेर अकबराला या किल्ल्याचा त्याग करावा लागला.

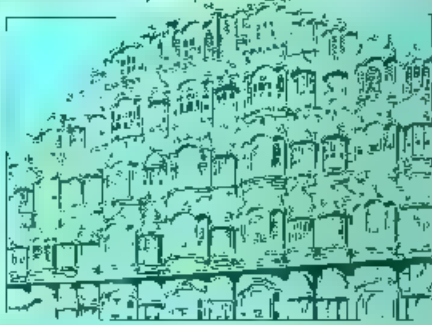

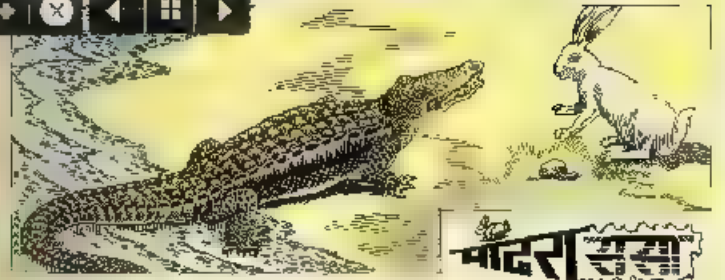
बसुन्धरवाडीपासून १०६ फूट व
चीपल्यापासून १३० फूट उंच असणारे
मिहत्राद किंवा जूलद दरवाजा इथेच
वात्र भारतातील हा सर्वात उंच

दरवाजा आहे. कोणत्याही
दरवाजा आकर्षित करून घेई

येथील एक पक्क भवन 'हवामंदिर' किंवा 'मनपहाण' या नावाचे आहे. किन्ना वैभवपूर्ण अवस्थेत असताना बंत पुरातन्या स्त्रिया येथे रहात असत. यारा राहून खेलाबा अशा खेळने या यज्ञाची रचना केली

सम्राट अकबराने किन्ना सोळाव्यातले केवळ चित्तमंथनी म्हणून किन्नाचे रक्षण करीत रहाणे सोपे नव्हते. यम करय ? हळूहळू त्याचे वैभव कमी होत गेले किन्ना उजाब होत गेला परंतु अता कुहां फत्तूर शिकी बी प्रसिद्धी वाढत आहे.

जपान देशापासून थोडे दूर एक ससाचे बेट होते. ससे प्रकारच्या रंगबिर ससे होते तिचे पण संपूर्ण पांढराष्ट्र असून एकच होता त्यात ! तो पांढरा ससा रोज जपानकड असलेल्या समुद्राच्या बाळूत पडून राहून जपानच्या किनाऱ्याकड टाक लावून पहात राही. त्या देशात जाऊन तिथली सर्व आवश्यकपूर्ण द्रव्ये पहावी अशी तीव्र इच्छा त्याच्या मनात होती

त्याच्या मनात ही इच्छा घेण्याचे कारण म्हणजे एका मगरीने त्याला सांगितलेल्या गोष्टी ही मगर रोज ज्याच्या किनाऱ्या-बळून हवल्या रेतीवर विश्रांतीसाठी येत असे. यामुळे ससा व मगर यांची चांगली मैत्री झाली मगर सांग जपानी किनाऱ्या-बरील शाळू फारच घाणरडी झालेली असते तब मायूस नावाचे प्राणी रहातात ते तरळ उभ राहून खालच्या पायांनी चाक

तात आणि घरच्या पायांनी काब करतात त्यांच्यात एक राजा आहे. त्याच्या मुलीचे केस अमावास्यासोबळे (काळे) आहेत आणि तिची देहकांती पौर्णिमेच्या कांदव्यासारखी (गोरी) आहे. अहल्या गोष्टी ऐकूनच त्या प्रवेशात जायची ससाची उत्सुकता वाढत गेली

एके दिवशी मयरोज सांगितले-राजाच्या मुलीशी विवाह करण्याच्या इच्छने अनक संपन्न घरचे युवक येत आहेत, पण तितं या सदांना लकाह दिला आहे. दुसऱ्या दिवशी आणखी एक नवीन बातमी दिली-दुसऱ्या एका प्रवेशातून पाच राजकुमार राजकुमारीशी विवाह करण्यासाठी येत आहेत आणि अखी ही बातमी पसरली आहे की ती यांच्याच पैकी एकाशी विवाह करणार आहे

आता माग जपानला जायचेच असे ससाने ठरवून राजकुमारीला पहायची

जपानी लोककथा

त्याची तीव्र इच्छा होती आपली इच्छा त्यानं समरीला सांगितली आणि म्हटले-- 'हाई, तू आपल्या पाठीवरून मला समुद्रपार ने. मी जल्ममर तुला म्हणू राहीन' "

"मी तुला नंके तर तुजं नाकीचे बाळवंद माझे वन वनतील वाणि इतक्या स्वच्छ मऊ वाळूत होपण्याला मला मुकावे लागेल" असे म्हणून मगरीने प्रथम टाळाटाळ करून पाहिली, पण सध्याने पुनःपुन्हा केलेली चिन्तंती ती टाळू शकली नाही आणि तिने आपल्या पाठीवरून त्याला जपानी तटावर आणून सोडले किनाऱ्यावर खडे जन् माती पसरलेली होती.

पण तुलनाच जपानची सुंदर भूमी पाहून ससा मनोमन आकर्षित झाला. मगरीने एका नवीन सुरेख देशात आणल्याबद्दल ससानं तिला मन्यवाद दिले. दूर विसणारी हिरवळ व उंच उंच वृक्षराजी त्याला मोहक वाटली तेथील हवामान ही फार सुखद होते सालच्या पायांनी चालणारी आणि बरण्या पायांनी फाव करणारी माणसे मात्र त्याला खिसळी नाहीत सकाळच्या सुर्वाच्या कोवळ्या किरणांनी ससा मुखावून गेला इतक्यात काही अंतरावर ससाला एक कुत्रा दिसला ससा, त्याच्याशी बोडे बोलून घेनी करू या असा विचार विचार करून तो निघाला.

ससा किनाऱ्यावर बोटा पुढे सरकतो तोच त्या कुत्र्याने त्याचा पाठलाग करून त्याला बोचकारले. ससाला माता आपल्या जिवाला पोका वाटू लागला. त्याला झालेल्या जखमा दुखत होत्या, म्हणून तो एका नदीकिनारी गेला. नदीवर एक पूल होता. पुलावळीला दाट झाडीत तो लपून बसला. त्याला माता आपला देव सोडून उभीचव इकडे आल्याचा पश्चात्ताप होऊ लागला

बोड्या वेळाने पुलावर पोड्यांच्या टापांचा आवाज ऐकू आला. ससा पुला-खालून बाहेर आला आणि त्याने प्रथमच

मनुज नामक प्राणी पाहिला. ते राज-कुमारीच्या महत्त्वाकडे आप्यासाठी बघल्या त्याबद्दल बोलत बसल्याचे ससाने ऐकले.

मगरीने सांगितलेल्या पाच राजकुमारा-पैकीच हे चार मसाचेत बसे ससाला वाटले. आणि त्याने त्यांना विनंति केली-मलाही राजकुमारीच्या महालात घेऊन ससा ना!

"काय पण तुम्ही अवस्था! तुम्हा या जसमा वरीर जवतार पाहून राजकुमारी फार लुच होईल नाही?" असे म्हणून राजकुमारांनी त्याची टिगळ केली परंतु त्यातला एक म्हणाला -"तू पाण्यात स्नान करून नंतर रतीवर बांधा लोळ म्हणजे तुम्हा जसमा बसून येतील."

ससाला त्याचे म्हणणे करेच वाटले आणि त्याने पाण्यात स्नान केले परंतु ते सारे असम्यगुद्ध उलट त्याच्या अंगाची फार अंता होऊ लागली आणि कमी होईल असे वाटून तो त्या प्रांताच्या रतीत लोळू लागला. माता तर त्याच्या वेड्या फारने वाढत्या दुखाच्या संसारातून स्वच्छ बर्फात त्याचे अंघ बाता अगदीच मळके, चूनास्पद दिवू लागले.

जो काय ही मनुजजात! स्वयंपेक्षा कुचीमुखा बरी-असे त्याला वाटले आणि पुलावळी जाऊन तो स्फुडून स्फुडून रडू लागला.

त्याचेवेली पुलावरून आपली एक माणूस जाऊ लागला. त्याच्या पाठीवर चार बिलान्यांच्या बळकट्या होत्या ससाला पाहिल्यावरोबर त्याने आपले आंशे खाली ठेवले, ससाला आपल्या हातात घेऊन गोंजारत त्याने विचारले- "तू रजतले का? अंग इतके मळके कसे?"

ससाने विचार केला-हा माणूस बरा वाढतोय त्याने आपली सगळी हकीकत त्याला सांगितली आणि त्यावरोबर अगोदर आलेल्या चार माणसांच्या चांगणुकीबद्दलही सांगितले त्या नेरुगाने ससाला सांगितले ते चारही जण माझ माऊ, आणि मी त्याच्यातला पाचवा राजकुमार! ते चांगले

जण राजकुमारीशी विवाह करायच्या इच्छेने आले आहेत आणि मला त्यांनी सेवक म्हणून आणले आहे

‘तुम्हाला नाही राजकुमारीशी लग्न करीत? ती फारच सुंदर आहे असे मी ऐकले आहे’ ससा म्हणाला

राजकुमाराने ससाला इवच्छ पाण्याने वृत्तने, त्याबरोबर त्याच्या नेवना कमी झाल्या त्यानंतर त्याने जखमावर तृण-पुष्पांचे पराग विपडले तो पांढऱ्या ससाला म्हणाला “ससोबा, जाता इथंज जरा विजांती घ्या मी हे विछाने जावांकड पोचवून येतो, आणि मग मी तुला राजकुमारीकडे घेऊन जाईन बर का”

राजकुमार विछाने पोचवून येईपर्यंत ससा पांढऱ्या होत. सोप होईपर्यंत त्याच्या शरीरावर पृंढा केसही उगवले होते! पाचवा राजकुमार त्याला घेऊन राजकुमारीकडे अंतपुरात पोचोपर्यंत जाकीच्या चार भावांना राजकुमारीला नकारही देऊन साळा होता

द्वारपालाने राजकुमारीला कळवले की- “विवाहाच्या इच्छेने आणखी एक कुमार आला आहे आणि त्याने बरोबर एक पांढरा ससा आणला आहे”

“पांढरा ससा? ओहो, मी तर कधी ऐकले ही नव्हते की ससे पांढरे ही अक्षु शकतात! लवकर त्या राजकुमाराला मात पाठव” तिने आला केला.

नंतर ससाला पाहिल्याबरोबर त्याला उचलून आपल्या मांडीवर घेऊन गोंज्यात राजकुमारी म्हणाली-“वा. काय सुंदर आणि गोजिरवाणा आहे हा ससा!” राजकुमाराने आपली कशी काळजी घेतली हे सांगून ससाने राजकुमारीला या कुमाराशीच विवाह करण्याची विनंती केली

राजकुमारीने ससाची विनंती मानली आणि त्या दोघांचा विवाह आठमाटाने पार पडला

पांढरा ससा नंतर राजकुमारी जवळच कायम राहिला

प्रभु रामचन्द्रांच्या हस्ते संपन्न हीशान्या जन्मले यज्ञात भाग घेण्यासाठी वाल्मीकि आपल्या शिष्यांसह येऊन पोचले आणि रथांनी खास त्यांच्यासाठी राखून ठेवलेल्या ऋषि-वाटिकेतोळ पर्णशाळात मुनकाम केला. महर्षी वाल्मीकींसाठी ही पर्णशाळा खास सुशोभित करण्यात आली होती. मध्यभागी महर्षीसाठी एक प्रशस्त व्यवस्था तयार केले होते त्यावर एक हरिमाजिने शतले होते, व्यास-पीठाच्या चारी बाजूंना रणी-वैरणी रंगवलेल्या नारियलेल्या होत्या समोर एक छाटछांनी सुरेख अग्निकुंड मधे मंड जळत होते. मधून मधून त्यात वंदन-घुणं टाकण्यात येत होते सर्व वातावरण सुगंधान परिपूर्ण

मरलेले होते. स्वतः रचलेल्या रामायणाचे सर्वच गावण करण्याची अनुमति त्यांनी आपल्या शिष्यांना दिली. वाल्मीकींचे जवळ शिष्य रामायण गात असत. पण लवच कुश यांच्या रामायण-गावणात विशेष आकर्षण असे लवच कुश रामायण गाऊ लागले की थावे तल्लीन होऊन जात श्रोत्यांना वेळेचे भान रहात नसे. त्यांनी कुश लघाना समजून सांगिले- तुम्ही कुशाची मूळ आहूत असे कोणी तुम्हाला विचारल तर सांगा की आम्ही वाल्मीकींचे शिष्य आहोत कोणी तुम्हाला घन दिले तर ते घेऊ नका, प्रभु रामचन्द्रांनी बोलविले तर त्यांच्या पुढे ही रामायण गा. ते राज आहूत, त्यांच्याशी आदरपूर्वक वागा”

“अतःच कल जाजोवा” असे म्हणून ते दोघ पर्णशाळ्यां जाहेर पडले

लव-कुश राग तालासह रामायणाचे गायन करू लागले. ही वार्ता समजताच रामचन्द्रांनी रथाचा बोलविले आणि एका विद्याल सांगेच रायन करायला सांगितले या सभत मुनी-तपस्वी, राजे, पंडित पुराणिक, संगीतज्ञ, कलाकार, नृत्यशास्त्री अशी मोठमोठी मंडळी जबर होती.

त्या दिवशी कुशलवांनी रामायणाच्या पहिल्या बीस सर्गांचे गायन केले खबटी श्री रामचन्द्र लक्ष्मणाळा म्हणजे—“या मुलांना अठरा हजार मुद्रा देण्याची व्यवस्था कर” पथ लक्ष्मण रथांना मुद्रा

देऊ लागला, तसे दोघांनी एक-स्वरात सांगितले—“वाम्हाला वा स्वर्ण-मुद्रा कशाळा? वाम्ही अरथात कंदमुळे जन् फळ खाऊन राहणारे ऋषिकुमार!”

रामचन्द्र हे उत्तर ऐकून आश्चर्यात पडल म्हणाले— जयाच्या काव्यार्थ कुम्ही गायन करता हो कितो म्हणू माणूस असेल! कोण याचा रचयिता?”

“महातपस्वी वाल्मीकीजी ही रचना केली आहे. महर्षि वाल्मीकींच्या आदरमात नित्य रामायणाचे गायन चालू असते रोज सकाळी वाल्मीकी आपल्या सर्व शिष्यांना रामायण गावला शिकवितात आम्हा दोघांवर महर्षींचे विशेष प्रेम, कारण आम्ही रामायणाचे विशेष भावपूर्ण गायन करतो. यज्ञात सामिल होण्यासाठी ते ही हजे आणले आहेत. आपली इच्छा असेल तर वाम्ही रीच येऊन इथे गायन करू.” सीतेच्या या कुमारांनी मोठया विनयाने सांगितले

श्री रामचन्द्रांनी रोज रामायण एकव्याची इच्छा प्रदर्शित केली. लव-कुश रोज सभत काही सर्ग वाऊन परत जात रोज लायकाळी खर्च नहरवाची कामे वाटीपून श्रीरामचन्द्र रामायणाचा वाड एकव्यासाठी संगीत-भवनाने उपस्थित राहात. रामायणाचे गायन एकव्यासाठी रसिकांची रीच

लागे. वसावला जागा न मिळणारी मंडळी बाळुने उभी राहात. गायन चालू असताना सर्वत्र संपूर्ण शांतता असे लव-कुशाचे भावपूर्ण रामायण सर्वांनाच मंत्र-मुग्ध करी. खोक तहात-मुक शिष्टकन बात रायन-सना संपल्यावर थरी जावाला सर्वेच्या तोडीं रामायणाची गीतेंच वसत. सर्व वातावरण रामायणमय होऊन गेले. लव-कुशांच्या गायनाला तोड नव्हती असे पुष्कळ विवस चालले. पुरे रामायण ऐकून सर्वांना समजून चुकले की ही सीतेचीच मुलं आहेत.

श्री रामचन्द्रांनी गीतरांकरणी नहामुनि वाल्मीकींना निरोप पाठवला की—“सीता पवित्र असेल तर तिने स्वतः इथे येऊन आपले पावित्र्य सिद्ध करून दाखवावे, यासाठी आणव वनुमति द्यावी.”

दुताने वाल्मीकींना सवेष ऐकवला. यावर महामूर्तींनी कळवले—“रामचन्द्रांच्या इच्छेप्रमाणे सीता जरूर वईल”

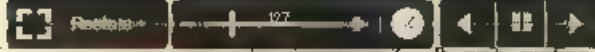
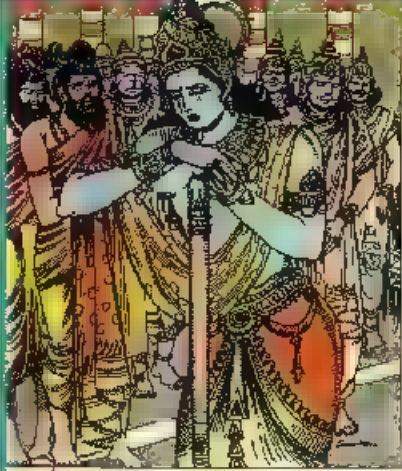
ही वार्ता ऐकून रामचन्द्रांनी सर्व समासदांसमोर जाहोर केले की—सीता सर्व समेसमोर आपले पावित्र्य सिद्ध करून दाखवणार आहे. यावर सर्वांनी जामदाने रामचन्द्रांचे अभिनंदन केले.

बुसच्या दिवशी रामचन्द्रांनी यज्ञवाटिकेत जाऊन सर्व महामूर्तींना ही वार्ता कळवली. त्याचबरोबर राक्षस, कानर व यजाकरता

आलेल्या देशोदेशींच्या जामतुर्ज्य कोका- नाही बोलामणे केले. जेव्हा सर्वजण सभेत पोचले, तेव्हा वाल्मीकींच्या मागे सीता पूर्वक आलयाच्या सीतेला पाहून सर्वांची हृदये गळवळून गेली

वाल्मीकींनी रामचन्द्रांना म्हटले—“राता, सीता अत्यंत कीलवती, महान् गृहिणी व चर्माचरच करवारी आहे. ती जनतेच्या अफलांच्या भीतीन तिला माझ्या आश्रमा-जबळ सोडून विले. तुला विश्वास वाटताना म्हणून सीता आता लवच येईल. ही दोन्ही तुम्हीच मुले आहेत मी खूप तपस्या केली आहे. माझ्या विमन असतथ माझ्या कधीही केले नाही. सीता अपवित्र असेल

भगदी बरने परिधान केलेली सीता अमिलीबर नबर खिळवून, हात जोडून म्हणाली- 'श्रीराम सोडून मी अन्य कोणाचे स्मरणही केले नाही. काया वाचा मगाने मी केवळ रामचन्द्राचीच पूजा केली. हे सारे असेल तर भूदवी मला आपल्या पोटात घेईल "

हे शब्द वाहून गडायचाच अवकाश- पृथ्वीच्या पोटातून बलवान नागकुमार एक दिव्य सिंहासन उचलून घेऊन बर आला. सिंहासन अद्भुत दिसत होते. नागकुमाराच्या डोक्यावरील रत्नही अद्भुत प्रकाशाने सज्ज ठेवले होते. त्या सिंहासनावर विराजित भूदेवीने वात्सल्यप्रमाने हात पसरून सीतेला उठवले व सिंहासनावर बसवले. सिंहासन तात्काळ पांढऱ्यात गडप झाले.

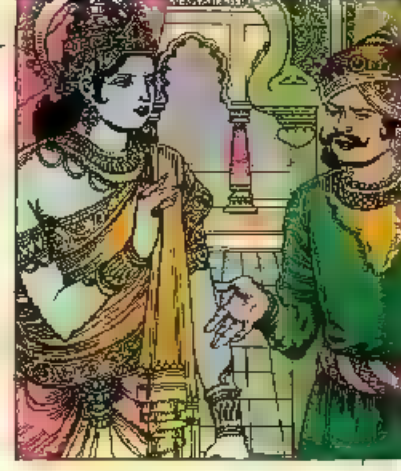
हे पाहून सर्व लोक आश्चर्याने काहीजण सीतेकडे पहात राहिले तर काही रामाकडे. शोडशाच वेळाने तेच कोलाहल माजला. वानदे राहू लागली. ऋषिमुनि म्हणू लागले- 'सीतेदेवी अपूर्व साध्वी आहे!'

हाताखोल काठीवर आपला भार देत वीके जाली घालून श्रीराम थोडा वेळ अखू उाळत राहिले. नंतर अचानक त्यांच्या तोंडातून उद्गार निघाले- "हे भूदवी

बाजपयले मी इतके मनामक मलेज व दुःख अनुभवले नाही. माझी सीता मला परत दे, नाहीतर मलाही मृत्ति दे, अरे, कोण आहे तिकडे? माझे धनुष्यबाण आणता मी पृथ्वीच फोडून काढतो!"

यावर सर्वांनी रामचन्द्रांचे सांत्वन केले. लव-कुशांना घेऊन वाल्मिकी आपल्या पर्ण-शाळीत परतले. सीतेचे स्मरण करत त्यांनी ती शत्रु घालवली.

दुसऱ्या दिवशी सभेच्या सुववारीला लव-कुशांनी उत्तर-रामायण गाऊन दाखवले आणि यादरोबरच यज्ञाची समार्पित शाळी यज्ञासाठी आर्कल्या लोकांची उचित सत्कार करून आपल्या पुत्रांसह श्रीरामचन्द्र जयोध्येला गेले. पुन्हा निवाह व जराता सीतेची सुवर्णपुर्ती बरोबर ठेवून त्यांनी अनेक अश्वमेध व बाजपेठ यज्ञ केले. धर्मरक्षण व न्यायपूर्वक राज्य करून त्यांनी जनतेचा आदर संपादन केला. त्यांच्या राज्यात देश संपन्न झाला अकाल मृत्यु व दुःख-कष्ट यांचे जावही उरले नाही. कालांतराने कोसल्या सुमित्रा व वीक्यो व मल्लिके प्राणोत्क्रमण झाले. त्यांच्या उत्तराधिक्या करून रामान दाम्बर्भही केला. काही दिवसांनंतर कैकयीचा भंडू ह्साजित योन्नातर्फे गार्भ्य दहा हजार अश्व भटांवाखले घेऊन रामचन्द्रा कडे आला व

तर माझ्या तपस्येचे पुण्य नाहीसे होवो! वृ अनापनादाला न्यायलास, परंतु तुझी खात्री आहे की सीतेचा काहीही दोष नाही मला ही गोष्ट सांगली ठाऊक आहे "

रामचन्द्रांनी वाल्मिकींना प्रणाम करून म्हटले- मुनीवर, आपले कथन सत्य आहे. लोकेतच अभिप्राय सीतेच्या पवित्र्या पदल साक्ष दिली होती. म्हणूनच मी तिला जयोध्येला घेऊन आलो हो मूले माझी आहेत हे हो मी जाणून आहे. या बंधेत सीतेने आपले पवित्र्य सिद्ध केले तर मी तिला आनयान स्वीकार करीत "

म्हणाला- "आपल्या मामांनी आपणाल एक गोष्ट कळवण्याची मला आज्ञा दिली आहे. सिन्धु नदीच्या दोन्ही तटांवर दसलेला गांधर्वदेव अखंड हुशोभित आहे. तेथे झेलू जातीचे तीन कोटी बलवान असे लोक रहात आहेत. त्यांना जिंकून आपण तो देश आपल्या आविषत्या खाली आणायचा. आपल्या हितचिन्तकास उच रवांनी हा वदेश माझ्यासकडे पाठवला आहे.

सर्व ऐकून रामचन्द्रांचे म्हटले- "ठीक आहे. ऐक-भरताचे पुत्र तक्ष आणि पुष्कर यांच्याबरोबर शूद्र भरत आणि काही सैन्य मी पाठवीन. भरत योद्ध्यांना पराभव करून राज्याचे दोन भाग करून, आपल्या

दोन पुत्रांना ही राज्ये देऊन परत येईल”

रामाच्या आशेप्रमाणे सैनसह प्रंचरा दिवसाचा प्रवास करून भरत कैकेय देशात पोचला. कुषाविताला सेंटून त्यालाही येऊन युद्धासाठी वी गंधर्वदेशाकडे निघाला. गंधर्वीला पराभवं करून त्याने तक्षाला 'तक्षशीला' व पुष्कराला 'पुष्कलावती' नावाची नगरे स्थापन करून देऊन त्यांच्या बरोबर पांच वर्षे राहून भरत अयोध्येला परतला.

आता लक्ष्मणाचे पुत्र अंगद व चन्द्रकेतु यांच्यासाठी राज्याची सोप करायची होती. रामाने लक्ष्मणाला द्वांद्वीयासाठी राज्याची

निवड करण्याचा आदेश दिला. लक्ष्मणाने 'काश्यप' देशाचे नाव सुचवले. नंतर असे ठरले की 'काश्यप' अंगवाला व 'चन्द्रकोट' नावाचा देश चंद्रकेतुला सोपवावा. अंगदा-बरोबर लक्ष्मण व चन्द्रकेतु बरोबर भरत असे जाऊन सर्व सोप करून अयोध्येला आले.

दिवस जात राहिले. एके दिवशी यमराज मुनिवेशांत रामचन्द्राच्या महाली प्रविष्ट झाले. लक्ष्मणाला पाहून ते म्हणाले - "लक्ष्मणा, रामचन्द्राला जाऊन सांग की एका महान महर्षीचा जूत राजस्थानवर तुझी प्रतीक्षा करीत आहे.

लक्ष्मणाकडून ही वार्ता ऐकून रामाने त्या मुनिचा अंत पाठविण्याची आज्ञा दिली.

रामाने यमराजाला अर्घ्य देऊन त्याची पादपूजा केली. "रामचन्द्रा, आपल्याला एकतात काही बोलायचे आहे. बोलत असताना भवेन कोणी जात आले तर त्याला मृत्युदण्ड द्यावा. कायकाला तुझी संमति असेल तरच माझ्या वण्याचा हेतु मी तुला सांगन." यमराज म्हणाला.

रामचन्द्राने ही अट मान्य केली व म्हणाला - "लक्ष्मणा, इतिहारीला पाठवून देऊन तूच दारावर उभा रहा. एक, मग कोणी जात आला तर मृत्युदण्ड निरिषत, सावधान!"

यमराज सांगू लागला - "रामचंद्रा, मी यमराज आहे. ब्रह्मदेवाचा निरोप घेऊन तुझ्याकडे आलो आहे. स्थानी तुला कळवण्यास सांगितले की - तू रामचन्द्राचा संहार करण्यासाठी अवतार घेतलेला प्रत्यक्ष महाविष्णु आहेस. पुढीलवरील तुझे कार्य जाता संपले आहे. तुझ्या इच्छेला वाटेल तेव्हा जात तू स्वर्गाकडे परतलेस."

ब्रह्मदेव करीत रामचन्द्र म्हणाले - "आपल्या आगमनाचे मला फार आनंद झाला. मी जेवून आलो तेच आपला तयार आहे.

या प्रकारे त्यांचा मार्तालाप चालू असतानाच मुनि दुर्वास तेथे आले व "रामचन्द्राला सेंटायचे आहे" असं म्हणू लागले.

लक्ष्मण म्हणाला - "मुनिवर आपले काय माझ्याकडून होण्यासारखे असेल तर सांगा. माझे बंधू अश्वत्थक कामात निग्रह नाहीत."

दुर्वास ओघित होऊन म्हणाले - "तू मला तामडतोड रामाकडे घेऊन गेला नाहीस तर साध देऊन मी तुझ्या वंशाचे निर्मूलन करून टाकीन." लक्ष्मणाने विचार केला, वंशाचे निर्मूलन होण्यापेक्षा मी एकट्याने अरणे धेयस्कर लावडलाव वात जाऊन रामचन्द्राला त्याने बोलावून आणले.

रामचन्द्रा सडून बाहेर येऊन म्हणाले - "मुनिवर, काय आज्ञा आहे?"

दुर्वास म्हणाले - "मला साबडतोच आज्ञा हवे आहे." रामचन्द्रांनी भोजन दिल्यावर सतुष्ट होऊन दुर्वास निपून गेले.

यानंतर रामचन्द्रांना एकदम यमराजांना दिलेल्या वचनाची आठवण झाली व ते दुःखी झाले. लक्ष्मणाने समजावले - बांधो, आपण माझी चिन्ता करू नका. माझा बंध करून आपल्या वचनाची पूर्तता करा."

रामचन्द्रांनी आपला भंडी, पुरोहितांना बोळवून सर्व वार्ता सांगून त्यांचा सत्त्व विचारला.

‘शामा, मू लक्ष्मणाचा त्याग कर त्यागही बधासारखाच जाहे-असे शास्त्रवचन सांगते’ त्यांनी सल्ला दिला

यावर आपल्या महालाकडची न जाता लक्ष्मण सरळ शत्रुसैन्यावर गेला व स्वास रोवून त्याने शींग बारभ केला. इतक्यात इंद्र बदय रूपात तेथे आला व लक्ष्मणाला सशरीर स्वर्गात घेऊन गेला. जवळीकडे विष्णूचा एक चतुर्धातू पत्त आला.

यानंतर रामचंद्राने सत्ता सोलावून सांगितले-“मोही आता लक्ष्मणासोबत निघून जातो जवळीकडे भरताच्या राज्या भिषकाची तयारी करा”

हे ऐकून भारत व्याकूळ होऊन म्हणाला-“बन्वा, आपल्याबिना हे राज्य मला काय कामाचे? आपण कुशलवाना राज्याभिषेक करा दक्षिण कोसल देशचा राजा शुभा आणि उत्तर कोसल देशचा लव! आपण जन्मलाही निरोध पाठवू-की आपणा सर्वांना स्वर्गी जायचे आहे’

भरताच्या सूचनेप्रमाणे लव-कुशांचा राज्याभिषेक झाला. राक्षसांकडे दूत रवाना झाला जन्मजातही आपले राज्य आपले दोन पुत्र सुबाहु व शत्रुघाती यांच्यात विभागून दिले व तो अयोध्येला आला. सुग्रीवाने आपलं राज्य अंगदाला दिले. रामचंद्राच्या महाप्रस्थानाचा आरम्भ झाला. त्यांनी पातळ वस्त्र परिधान करून मीन स्वीकारून हावला वस्त्र पंऊन गंभीरतेने ते बाळू लागले. त्यांच्यापाठोपाठ मोठ्या मक्तीचे अंतःपुरातील स्त्रिया, भरत, शत्रुघ्न, सत्री, सेवक व ज्ञानर यांनीही त्यांचे अनुकरण केले.

सर्वजण चालत थोड्या अंतरावर लव वरमू नदीवर पोचले. रामचंद्रांनी आपले पांढे शायत ठवल्यानरोबर त्यांना ब्रह्म-देवाची हाक ऐकू शाली. राम, भरत व शत्रुघ्न यांना विष्णूचे शरीर प्राप्त झाले. विष्णू ब्रह्मदेवापुढे स्तमस्तक ओळखल्यानरोबरच त्यांच्यासह आलेले सर्व आपापल्या लोकी गेले (संपूर्ण)

करोडपत्ती

कांजीवरमूला एक व्यापारी रहात असे त्यान व्यापारात करोडो रुपये कमवून, लोक त्याला ‘नवकुबेर’ म्हणू लागले. त्याला पुष्कळ मुल-बाळे होती. सर्वांचे विवाह झाले. जावयांनाही त्याने आपल्याच व्यापारात कामे दिली आणि आपला व्यापार खूप वाढवला. हळूहळू त्याच्या परिवारात भाऊ, भूले, नाववंड यांची सक्ता वाढत गेली आणि त्याच्या घराला एका कचेरीचे स्वरूप आले. आपल्या नातेवाईकांसह वैभवसंपन्न जीवन जगत त्याने सर्व राजमुखा ही मिळवली.

परंतु हा नवकुबेर घराबाहेर पडला की कोणाला फुटकी कचडीही दात वेत नसे. पहिल्या नंबरचा कंजूस होता तो! दानधर्म, तीर्थयात्रा, किंवा देवाच्या नांव सुद्धा त्याने काहीही खर्च केला नाही.

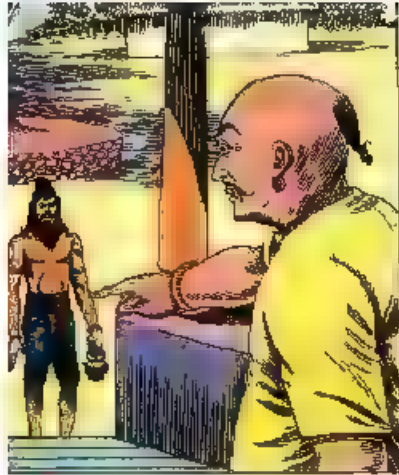
एके दिवशी नवकुबेरच्या घरासमोर एक बैरागी यंऊत उभा राहिला व त्याने एक वेळच्या जेवणाची मागणी केली. “जे चोर, तू एकदम कुठून टपकलास?” विडूनच नवकुबेराने विचारले. बैरागी म्हणाला-“चोर असतो तर मी इथे बोक मागायला कसाळा आलो असतो!”

या प्रकारे थोडा वेळ त्याच्याला वाचवाची झाली पण यात आपला वेळ फुकट जात जाई, असे पाहून नवकुबेराने एका नोकराकरवी बैरागीच्या हाकालपट्टी केली. इतके होऊनही तो बैरागी हट्टाने संव्या काळपर्यंत तेथेच बसून राहिला.

“तू खुशाल दये असूद सर, मी काही सुडा जेवण-विषण देणार नाही. पहातोच तू कुठवर इथ बसून रहातोस ते!” नवकुबेराने त्याला धमकी दिली.

बैरागीही बराच्या दरवाज्यापुढे ओळीने लीज दिवस अन् तीन रात्री बसून राहिला बैरागी एकल्या वेळी काही शाप बघेदेईल असे काही हितचिंतकांनी नवकुबेरला समजाऊन पाहिले. परंतु नवकुबेर घाबरला नाहीच, उलट पुढील बरवाना बंद करून तो दुसऱ्या वाराने जाऊ-येऊ लागला.

काही दिवसांनी पुढील दरवाजा उघडला. तेव्हा बैरागी तेथून माहीसा झालेला पाहून नवकुबेराला आपले जय झाल्याचा आनंद झाला. परंतु दरवाजा उघडल्याच्या दुसऱ्याच दिवशी बैरागी पुन्हा हजर झाला!

"हा तर खनीसारखा माझ्या माथे लागलाय. त्याला विचार तो पन्ना का

आलाय." असे म्हणून नवकुबेराने नोकऱाला बैराग्याकडे पाठवले.

"मी यांच्याकडे भीक मागण्यासाठी नाही आलो. पण मला त्यांच्याशी काही बोलायचे आहे." बैराग्याने उत्तर दिले.

सहा महिनेपर्यंत सरी झाला बोलायला वेळ नाही असे उत्तर नवकुबेराने पाठवले. यावर बैरागी निघून गेला, पण पुन्हा सहा महिन्यांनी हजर झाला! नवकुबेराने पुन्हा असेच सायदे केले, परंतु प्रत्येक वेळी बैरागी थोड्या सहनशीलतेने उपस्थिती घेत राहिला. अशा प्रकारे एक वर्षे निघून गेल्यावर नाईलाजाने नवकुबेराने त्याचे बोलणे ऐकून घ्यायचे ठरवून त्याला बोलावून घेतले.

"मी एक वर्षेभर तुझ्या सर्व व्यवहारावर लक्ष ठेवून आहे. तू तुझ्या जायवो-मुलांवर विनवस ठकतोस. मोठे उघडून सत्य घोषायचा प्रयत्न व्हा करायचा." बैराग्यान त्याला उपदेश दिला.

'जोहो, मो माझ्या सग्या सोयऱ्यांची सर्व संबंध तोडावेत म्हणून वर्षभर तू माझ्या मागे लागला आहेस होय? नवकुबेराने विचारले.

'नास्तिक पद्धतीचा मार्पकी कोणीच तुझ 'आपल' अस नाही तू जोपर्यंत मिळवून यांना लायला थालशील तोपर्यंतच ते तशी स्तुति

करतील, तुले मान देतील वाटले तर मी हे सिद्ध करून दाखवीन." बैरागी म्हणाला.

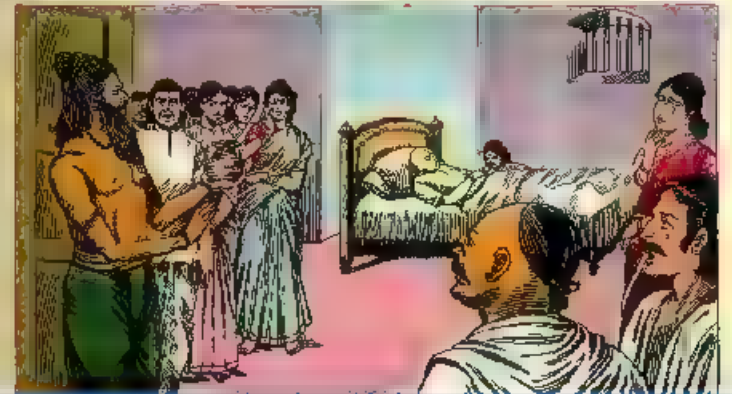
आपल्याने संमती दिल्यावर त्याला काही उपाय सांगून बैरागी निघून गेला.

या घटनेनंतर थोड्याच दिवसात—आपल्याला जणू एकाच भयंकर रोगाने ग्रसले आहे असे सांग नवकुबेराने केले. आपल्या पत्नीला तो म्हणाला—"ऐक मो आता थोड्याच दिवसांचा सोबती आहे. इतकी वर्षे जपली, पण एकाचही पुण्यकर्म करायला मला फुरसर मिळाली नाही. मजून एक वर्षांतर हा मृत्यू आला बसता तर काय छान झाले असत!" असे बोलता बोलताच त्यान मान टाकली.

जायको हे पाहून बाबकन गंभीर तिने लगेच वैद्याला बोलाविले. तपासणी करूनही वैद्य रोगनिदान करू शकला नाही व तो तेथून निघून गेला. बैराग्याने सांगितल्या प्रमाणे नवकुबेरही दबास रोखून मेत्त्याचा धमिनय करीत राहिला.

त्यांच्या आशयाने रहाणाऱ्यांची संख्या जवळजवळ दोनशे होती ते सर्वजण भोवती जमून रडू लागले. त्यांच्यात स्मृति-न-बैराग्याच्या गोष्टी हळूहळू सुरू झाल्या पृथ्वीवर जन्मणाऱ्या प्रत्येकाच्या एक न एक दिवस मृत्यू हा अटळच आहे. ..बगीरे वगैरे.

नमक्या त्याच वेळी बैरागी कोठाभर दूध घेऊन तिथे आला व त्याने सर्वांना शांत रहाण्याचा आदेश दिला. नंतर

म्हणाला- "तुम्हांपैकी खरोखरच कोणी या मृत व्यक्तीचा जीव वाचवू इच्छित असाल तर बोला. माझ्याजवळ रामबाण औषध आहे."

नवकुबराची पत्नी वगैरे सर्वजण लगेच बैराग्याचे पाप धरून याचना करू लागले- "साधुमहाराज, आपण याचा वाचवा आपण आगाल ते आम्ही देऊ, पण आपण रामबाण औषध देऊन यांना वाचवा!"

"खरे वैद्यधात्री, हे औषध मृत व्यक्तीला उठवू शकते हे खर. पण तपाय दुसऱ्याच आहे-तुम्हांपैकी कोणी आपल उरलेल आयुष्य या शेंदजींना द्यायला तयार असेल त्याने पुढे येऊन हे औषध घ्यावे. औषध पेवारा ताबडतोब मरेल आणि त्याचे उर्वरित आयुष्य शेंदजींना मिळेल. बोला, कोण तयार आहे?"

शेंदजींना जिवंत करू इच्छिणारे सर्वजण आता मात्र गप्प बसले. ज्याला त्याला आपला जीव प्यारा! आपलें शिल्पक आयुष्य शेंदजींना देण्यासाठी कोणीच तयार

नाही. शनीची सहाय्यमूर्ति नुसली नर वरची. ज्याने अज्ञपर्यंत प्रेमाने आपलें पालनपोषण केलं, एवढा त्याग केला, त्याला आपलं उर्वरित आयुष्य कोण देणार?

आहो, या महान माणसाने आतापर्यंतच आयुष्य तुमच्यासाठी वेचले परलोकांत चांगलं स्थान मिळवण्यासाठी एकाच पुण्यकार्य करभ्यापूर्वीच यांना मृत्यू आला. तुम्हांपैकी कोणीच यांच्यासाठी प्राणार्पण करायला तयार नाही?" बैराग्याच आश्चर्याने विचारलं.

"साधुमहाराज, आता मात्र डोळे उघडले." असे म्हणत शेंदजी एकदम उठून बसले. हे पाहून आश्चर्याचकित होऊन सर्वांनी लाबले माना खाली घातल्या

घातंघर मात्र नवकुबराशेंदजींनी सर्व नातेवाईकांना हाकलून दिले. आपली अपार संपत्ति दान, पुण्यकार्ये यात खर्च केली ज्यापाराची जवानहारी आपल्या मुलांवर सोपवून ते ईश्वरचितनांत आपले आयुष्य कळू लागले.

चोराला वेई

[८]

आपल्या लोकांना बरोबर घेऊन परदेशी माणूस गावच्या प्रमुखांना भेटायला निघाला. इतकी मोठी गर्दी पाहून जयविजय घाबरले

"आम्हां सर्वांची गावच्या प्रमुखांना भेटायची इच्छा आहे." सर्वजण गाववाले एकदम ओरडले.

"का?" जयने विचारले

"हा परदेशी स्वतःला महाविष्णू म्हणवतो. हे कितपत खरे आहे हे आम्हाला प्रमुखांकडून जाणून घ्यायचे आहे. जर त्यांनी आम्हाला हे महाविष्णू मान्य असे सांगितले तर आम्ही तुम्हा सर्वांचा निकाल लावू" गाववाले म्हणाले.

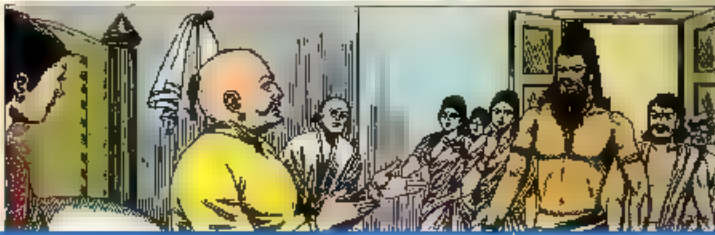
शोतीने कापतच जय विजय घरात गेले आणि प्रमुखांना ही बातमी सांगून म्हणाले-

"आता तुम्ही आम्हाला मदत करायला हवी. आपण दोघांनीही गरजेची हा महा विष्णूच आहे-असे म्हटलेत तर आम्ही तुमच्या बोटघादेखत आत्महत्या करू."

आता काय करावे हे प्रमुखांच्या लक्षात नईना. बोडा वेळ संप राहून नंतर ते म्हणाले- "तुम्ही दोघांनी आम्हाला मोठ्या सक्तात टाकलय. एकदा आम्हाला त्रिय वदेशी बोळू या."

नंतर जय विजय दोन्ही प्रमुखांना घेऊन जवळच्या एका घरात गेले. दार उघडले- खोलीभर अंधकार एसरलेला होता प्रियंवदा एका चटईवर बसून रडत होती

चित्तापूर्ण वेदव्याने प्रमुख खोलीच्या आत गेले. त्रियवदेने एकदा डोळे बर स्वरून त्यांच्याकडे पाहिले, तिचा चेहरा

पहून प्रमुखांना फार वाईट वाटले. "बाळ प्रियंवदा, आमच्या मुले तुला फार चांगे साळा. तुम्ही हे दुःख आम्हाला पाहयत नाही. आमच्या मुलांचे प्राण गेले तरी बेहतर, पण आम्ही तुम्ही प्राण वाचवू." प्रमुख लिला म्हणाले.

प्रियंवदा यावर काहीच बोलली नाही. प्रमुखांनी सारा वृत्तान्त प्रियंवदेला सांगितला आणि म्हणाले— "बाळ, जय आणि विजय फार हट्टी आहेत. ते जे म्हणतील ते करून घ्यायची. तरीही तुम्हा हिंसासाठी आम्ही त्या परदेशी माणसांना महाविष्णू म्हणायला तयार झालो वाहोत."

"मग माझ्याकडे कशाचा बलात?" तिने चिडून विचारले.

"तुम्ही रूप-गुण पाहून आम्हाला असे वाटू लागले आहे की तू खरोखर एक देवीच आहेस. तुझ्यात अनेक अद्भुत शक्ति आहेत. तुम्हा मनात आले तर तू जय-विजयचा शेवट करू शकतेस, परंतु आमच्या मुलांचा संहार आमच्याच हातून घडवायचा तू संकल्प केलेला दिसतो आहे. आम्ही इतके शक्तिशाली असूनही तुम्हा सहन करू शकणार नाही. आमची मुले मूर्ख असतील तर तू खाऱ्या मूर्खपणा घालवून ठाक, पण त्यांचा जीव ज्याच्या विचार करू नकोस." छोट्या प्रमुखाने दीनतेने म्हटले.

"तुमच्या मुलांच्या मूर्खपणाला तुम्हीच प्रोत्साहन दिले आहे. लहानपणीच त्यांच्या-

वर बंधने घालायला हवी होती. लहानपणी जो बंधू जकला नाही तो मोठेपणी कसा वाकेल?" प्रियंवदा बोलली.

"आम्ही साधारण माणसे! आम्हाला हे विचार समजणे कठीण! तुला वाटले तर तुव असा उपाय करू शकतील, की ज्यामुळे मुलांचे प्राणही वाचतील आणि परदेशी माणसाशी तुम्हा विवाहही होईल." लहान प्रमुखाने म्हटले.

थोडा विचार करून प्रियंवदेने विचारले— "समजा मी काही उपाय सांगितला नाही तर तुम्ही काय कराल?"

"आम्ही गावकऱ्यांना सांगू की हा परदेशी महाविष्णूचा अवतार आहे, आणि आमच्या तोंडून ही गोष्ट बाहेर पडताच

आमची मुले विपत्तीत जीव देतील." मोठा म्हणाला.

"तुमच्या मुलांना काही बोका पोचणार नाही, असा उपाय मी शोधून ठेवला आहे." ती म्हणाली.

नंतर प्रियंवदेने सांगितलेला उपाय नीट सावधाने ऐकून ते प्रमुख खोलीबाहेर पडले.

घराच्या बाहेर गावकरी उत्सुकतेने बसले होते. त्यांच्यातच तो परदेशीही बसला होता. तो विचार करत होता की— आता नेत्यांनी रथाच्या 'अवतारी पुरुष' म्हटले नाही तर गावकरी आपली काय अवस्था करून ठेवतील!

जय-विजय बोट्या वर बघून मोठ्या उद्दिग्नतेने विचार करीत होते की— आपल्या

वडिलांच्या तोंडून कोणता निर्णय बाहेर पडतो आहे—त्या शोधाच्याही हातात चिन्हाच्या पुढच्या घट्ट पकडून ठेवलेल्या होत्या.

घसा साफ करून मोठा नेतर म्हणाला—
“माझ्या गावकऱ्यांनी, आपल्या गावात येऊन अनेक प्रकारे आपल्याला मदत करणाऱ्या परदेशी माणसात अवतारी पुरुषाची सर्वे लक्षणे आहेत. पण एवढ्या-बरेच आपण एखादा ‘अवतार’ म्हणून श्रद्धेने हा मार्ग सांगितला—

परदेशी आणि प्रियंवदा यांना जवळच्या अरण्यात घेऊन जायचे. ते जेथे उभे असतील तेथून पाचशे मीटर अंतरावर गावकऱ्यांनी त्यांना घेऊन उभे रहावे,

म्हणजे त्यांना पळून ही जाता येणार नाही. आता अह अशी की शंभर अंक मोजून होण्यापूर्वी प्रियंवदेसह या माणसाने अदृश्य झाले पाहिजे. तसे न घडले तर प्रियंवदेला जय-विजयाबरोबर विवाह करावा लागेल. आणि हा परदेशी आपले गाव सोडून निघून जाईल.

ही योजना जय-विजय बुद्धा सर्व गावकऱ्यांना पसंत पडली. परदेशी व प्रियंवदा यांच्यापासून पाचशे मीटरवर गावकरी पहरा देणार आणि अशा स्थितीत परदेशी व प्रियंवदा कसे पळून जाऊ शकतील—आणि ते सुद्धा शंभर अंक मोजण्यापूर्वी?

जय-विजय सूप होते—की आता प्रियंवदेला त्यांच्याशी लग्न करायचे लागेल अन् परदेशी शाब सोडून जाईल. पण त्यांना काय कल्पना? की, प्रियंवदा त्या आडाच्या डोलीतून पुन्हा राजशाळात निघून जाईल!

यानंतर दोन्ही नेत्यांच्या सांगण्याप्रमाणे केले गेले.

“मला माहीत आहे की हा परदेशी ‘अवतार पुरुष’ आहे. आम्ही दोघी आता अदृश्य होऊन थोडा काळ आकाशात भ्रमण करू. तिथे सुमची आठवण रहावी म्हणून आम्हाला बोले जाघापवारं था.”

प्रियंवदेने म्हणून गावकऱ्यांना विनंति केली. प्रियंवदेच्या विनंतुनुसार गावकरी तयारीत लागले. कोणी काय साद्य पदार्थ तयार करायचे याची योजना ठरली. त्याप्रमाणे प्रत्येक जण घरी वाळून प्रेम-पूर्वक एकेक पदार्थ तयार करून घेऊन आला. सर्व पदार्थांच्या खर्चम सुवासाने वातावरण ढरळले. हे सर्व पदार्थ व्यवस्थित बांधून त्यांचे एक पाठीडे तयार करण्यात आले. ते गावकऱ्यांनी प्रियंवदेला दिले.

नंतर प्रियंवदेने, त्यांना दोघांना जिथे सोदायला सांगितले होते, त्या जागी गावकरी त्यांना सोडून पाचशे मीटर दूर जाण्यासाठी निघाले. तेवढ्यात परदेशी म्हणाला.

“आता आपण सर्वजण पाचशे मीटर जाऊन अंक थोडू लागाल आणि त्यानंतर आम्ही आपणाला कधीही विचारणार नाही. म्हणून शीटचा उपदेश करतो—ननतेची शक्ती ही केव्हाही राजशक्तीपेक्षा जास्त असते. तुमच्यावर कोणी अन्याय करू

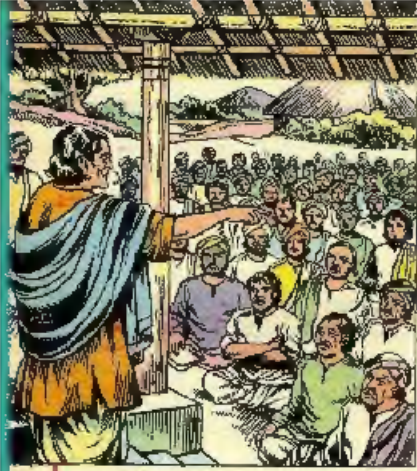
पाहील तर तुम्ही सर्वे एकत्र होऊन त्यांना सोड या. अन्याय सहन करू नका. जय विजय काही तुमच्यापेक्षा जास्त शक्तिशाली नाहीत. त्यांच्यातला राक्षसी अंश मी आपल्याबरोबर घेऊन जात आहे. आपल्या शक्तीच्या बळावर तुम्ही आता त्यांना धाकवू शकाल. आजपर्यंत तुमच्यावर शासन करणारे गावचे दोन्ही प्रमुख यापुढे तुम्हाला सर्वे बाबतीत मदत करतील. तुम्ही आता जा. तुमचे कल्याण होईल.”

नंतर सर्वे गावकरी तिथून निघून गेले. प्रमुखांनी ही मनावल्या मनात—प्रियंवदा व परदेशी यांनी अदृश्य झाले अशी इच्छा केली. गाववाले दूर गेल्या-बरोबर प्रियंवदा पुढे होऊन परदेशी माणसाला रस्ता बाबबत भुयाराचे दार असलेल्या झाडापर्यंत घेऊन गेली. शोधांनी डोलीतले भुयाराचे दार उघडून त्यात प्रवेश केला आणि मागे भुयाराच्या वाराला आतून अडसर घातला.

(पुढील अंकी समाप्त)

वडिलांच्या तोंडून कोणता निर्णय बाहेर पडतो आहे—त्या दोघांच्याही हातात विषाच्या पुड्या घट्ट पकडून ठेवलेल्या होत्या.

घसा साफ करून मोठा नेता म्हणाला—
"माझ्या गावकऱ्यांनी, आपल्या गावात येऊन अनेक प्रकारे आपल्याला मदत करणाऱ्या परदेशी माणसात अवतारी पुरुषाची सर्वे लक्षणे आहेत. पण एवढ्या-वरच आपण त्याला 'अवतार' म्हणून प्रगल्हाने हा मार्ग सांगितला—

परदेशी आणि प्रियंवदा यांना जवळच्या जखण्यात घेऊन जायचे. ते जेथे उभे बसतील तेथून पाचशे मीटर अंतरावर गावकऱ्यांनी त्यांना घेऊन उभे रहावे,

म्हणजे त्यांना पळून ही जाता येणार नाही. आता अठ अशी की शंभर अंक मोडून होण्यापुर्वी प्रियंवदेसह या माणसाने अदृश्य झाले पाहिजे. तसे न घडले तर प्रियंवदेला जम-विजयाबरोबर विवाह करावा लागेल. आणि हा परदेशी आपले गाव सोडून निघून जाईल.

ही योजना जय-विजय सुद्धा सर्व गावकऱ्यांना पसंत पडली. परदेशी व प्रियंवदा यांच्यापामुन पाचशे मीटरवर गावकरी पहारा देणार आणि अशा स्थितीत परदेशी व प्रियंवदा कसे पळून जाऊ शकतील—आणि ते सुद्धा शंभर अंक योजण्यापुर्वी?

जय-विजय कूब होते—की आता प्रियंवदेला त्यांच्याशी लग्न करावेच लागेल अन् परदेशी गाव सोडून जाईल. पण त्यांना काय कल्पना की, प्रियंवदा त्या झाडाच्या डोलीतून पुन्हा राजवाड्यात निघून जाईल!

मानंतर दोन्ही नेत्यांच्या सांगण्याप्रमाणे केले गेले.

"मला माहीत आहे की हा परदेशी 'अवतार पुरुष' आहे. आम्ही दोघेही जाता मरुस्थ होऊन पोडा काळ आकाशात भ्रमण करू. तिथे तुमची आठवण रहावी म्हणून आम्हाला थोडे साद्यापदार्थ सा."

योग्य वारस

रावानगरचा सुदर्शन पटेल एक नव्वरचा कूबल बापूस होता. लोकांत भांडणे लावून देण्याबद्दलही तो प्रसिद्ध होता. वागीत तेवळ म्हणून की काय, त्याची बायको सुंदरीबाईही तशीच होती. त्यामुळे सुदर्शनला आता पैसा जोडण्याशिवाय दुसरा उद्योगच नव्हता.

सुदर्शनच्या दोक्यात सदासर्वदा हाच विचार जोळत बसायचा—आता कोणा-कोणाला भांडण लावून खावं, अन् कोणासाठी कोर्टात जायचा सल्ला द्यावा? कोणासाठी पैसाची जरूर आहे असं वाटलं तर हा स्वतःच त्यांच्याकडे जाऊन पैसे देण्याची तयारी दाखवत असे. पैसे देताना अगदी कमी व्याज वईत असे म्हणून प्रत्यक्षात माघ सुद्धाच्या तिप्पट पैसे वसूल करीत असे!

सुंदरीबाईही भांडी-कुंडी गहाण ठेवून घेऊन पैसे व्याजाने देत असे.

समनंतर पंचवीस वर्षांनी या जोडप्याला बूलगा झाला. आपल्याला वारस मिळाल्याचा शोचानाही फार मानवं शाला.

आसपासच्या बायकांनी सुंदरीबाईचं अभिनंदन करीत म्हटलं—"आता वारस पाटात करा वन् सर्वांना छानसी भेजवानी हवी वरंका!"

यावर दोघा नवरा-बायकोंनी खूपसा विचार केला आणि एक शककल काढली—दुलाच्या वारसा-बरोबरच आपल्या लग्नाची रजतजयंतीही ताजरी करावी, कूप लोकांना खेलावण करावं; म्हणजे भेटोवाकल तिघांनाही कूपशा वस्तु आणि पैसे मिळतील.

आपल्याला योजनेप्रमाणे पुढर्सनने संबंध गावाला जेबायला बोलावळें. पण गाव-वाल्यांनी त्याचा नेत बरोबर ओळखला. आणि फक्त पाळण्यात सोपलेल्या

वालाच्या हातीच भेटवस्तु देऊन म्हटले-
"पंचकीस वर्षांनी का होईना, छावणा
मुळगा झालाय, त्याला मी ही अंगठी
देतो." असे म्हणत बऱ्याचशा लोकांनी
मुलाला एकएक अंगठीच दिली.

जेवणावळीनंतर रात्री सुदर्शन-सुंदरीबाई
भेटवस्तुवर हिशोब करायला बसले. मनात
विचार असा-जेवणावळीचा खर्च आजून
आपल्याला किती लाभ झाला?

तेवढ्यात सुदर्शनच्या मनात काही
शंका धाळी आणि त्याने एक अंगठी
उचळून कमी वेळर घासून पाहिली आणि
एकदम ओरडला, 'अरे, आपल्याला वनवळ
मेल्लय, आपण साफ लुटले गेलो!' त्याने
आणखीही काही अंगठ्या घासून पाहून
खात्री करून घेतली की त्या सगळ्या
खोटेप्या आहेत! हुरामखोर-सर्वजन पोटभर
जेंऊन गेले आणि मिळाल्या वस्तूंची
किंमत कवडीचीही नाही. सर्वांनी मिळून
आपल्याला जांगलेच बनविले, सगळ्या
भेटवस्तु खोटेप्या!

सुंदरीबाईच्याही मनात एकदम काही
शंका येऊन ती उठली अन् बराच्या सगळ्या
खोटेप्या घुंडाळून ओरडत परत आली-
"हुष्ट-हुरामखोर भेजवानी सोडून जाताना
गहाण ठेवलेल्या आपल्या वस्तुही एकएक
जण पळवून घेऊन गेले." असं म्हणत ती
आपल्याच शिऱ्या बोडू लागली!

बोधांनी आपल्या नशीबाला दोष देत रडत
असतानाच त्यांना मुलाचे रडणे ऐकू गेले.
सुंदरीबाई मुलाला पाळण्यातून काढून
घात करू लागली. एकड्यात तिचे लक्ष
मुलाच्या हाताकडं गेले-एक टोण्यावा दोन
पवरी हार मुलाने मुठीत घट्ट पकडून
बरलेला होता!

बायकोची हाक ऐकून सुदर्शन खोलीत
आला अन् मुलाचा पराक्रम पाहून त्याला
कारण आनंद झाला. तो म्हणाला-
"पाहिलंस, आपण खूप ठरवूनही जे
करू शकलो नाही, ते आपल्या पोराने
करून घ्यायले. वाटे की नाही आपला
वारध-सवाई!"

नैसर्गिक आश्चर्य:

उत्तर व दक्षिण ध्रुवप्रदेशात रात्रभर आकाश
प्रकाशित विसते. या प्रकाशाचा 'अरोरा
बोरियलिस' व 'अरोरा अस्त्रायलिस' असे
म्हणतात. याभावील शास्त्रीय कारण असे-
सर्वांपासून प्रसारित होणारे विद्युत्कण व
ध्रुवप्रदेशाच्या जमिनीच्या बरच्या परातील
चुंबकीय क्षेत्र यांच्या संयोगाने हा प्रकाश
ज्वाळतो.

ध्रुवप्रदेशांतील रात्रीचा प्रकाश

कवाला अस्वले

ऑस्ट्रेलियातील कवाला जातीची
अस्वले उन्हाळ्यात आपल्या
तोडतील लाळ मंगळा फासून
बाहेरील उष्णतेपासून आपले
रक्षण करतात.

वाळवंटातील पाऊस

वाळवंटी प्रदेशावर अनेकदा पाऊस येऊनही
तेथील जमीन कोरडीच राहते. येथील
ज्वालेशी बरच्या बराच इतकी उष्णता
असते की पाऊस जमिनीवर पोचण्यापूर्वीच
त्या पाण्याची वाफ होऊन जाते.

